

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
KLASISKĀS FILOLOĢIJAS UN ANTROPOLOĢIJAS
STUDIJU NODAĻA

***DIEGEMA UN KOINOI TOPOI BIOGRĀFISKA
TEKSTA KONSTRUĒJUMĀ (PLŪTARHA
VITAE PARALLELAE UN SVETONIJA DE VITA
CAESARUM)***

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Aiga Felzenberga**
Studenta apliecības Nr.: af18029
Darba vadītāja: docente Dr. philol. Ilona Gorņeva

RĪGA 2020

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma ir *Diegema un koinoi topoi biogrāfiska teksta konstruējumā (Plūtarha Vitae Parallelae un Svetonija De vita Caesarum)* mērķis ir izpētīt rētorikas jēdzienu *diegema* un *koinoi topoi* nozīmi personības iezīmju konstruējumā Plūtarha un Svetonija biogrāfiskajos darbos.

Atslēgvārdi: *diegema, koinoi topoi, progymnasmata, Jūlijs Cēzars.*

ANNOTATION

The subject of this paper is *Diegema and koinoi topoi in the Construction of a Biographical Text (Plutarch's Vitae Parallelae and Suetonius' De vita Caesarum)*. The aim is to study the significance of the rhetorical concepts *diegema* and *koinoi topoi* in the construction of *Biographical Text (Plutarch's Vitae Parallelae and Suetonius' De vita Caesarum)*.

Keywords: *diegema, koinoi topoi, progymnasmata, Julius Caesar.*

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	1
1. <i>Progymnasmata</i> teksti un jēdzienu <i>diegema</i> un <i>koinoi topoi</i> pamatnostādnes.....	2
1.1. <i>Diegema</i>	5
1.2. <i>Koinoi topoi</i>	15
2. Plūtarha un Svetonija biogrāfijas: tekstu konstruējuma pamatprincipi.....	20
3. <i>Diegema</i> personības iezīmju konstruējumā Plūtarha un Svetonija biogrāfijās.....	28
4. <i>Koinoi topoi</i> personības iezīmju konstruējumā Plūtarha un Svetonija biogrāfijās.....	43
Secinājumi.....	46
Izmantotā literatūra un avoti.....	48

IEVADS

Maģistra darba izpētes objekts ir jēdzieni *diegema* un *koinoi topoi* Plūtarha *Caesar* un Svetonija *Divus Julius*.

Par teorētisko pamatu jēdzienu *diegema* un *koinoi topoi* analīzei izmantoti Progymnasmata teksti.

Maģistra darba mērķis ir izpētīt rētorikas jēdzienu *diegema* un *koinoi topoi* nozīmi personības iezīmju konstruējumā Plūtarha un Svetonija biogrāfiskajos darbos.

Hipotēze: Vēlīnā antīkās rētorikas teorija var tikt attiecināta uz personības raksturiezīmju konstruēšanu biogrāfiskā darbā.

Mērķa īstenošanai tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Iepazīties ar rētorikas jēdzienu *diegema* un *koinoi topoi* Ailija Teona, Hermogēna, Aftonija un Nikolaja Sofista darbos.
2. Apzināt zinātnisko un teorētisko literatūras par rētorikas jēdzienu *diegema* un *koinoi topoi* pamatnostādņēm, kā arī personības formētājelementiem biogrāfiskā darbā.
3. Iepazīties ar izvēlētajām biogrāfijām tulkojumos, atlasīt atbilstošo materiālu, veikt atlasītā materiāla tulkojumu.
4. Analizēt rētorikas jēdzienu *diegema* un *koinoi topoi* nozīmi personības iezīmju konstruējumā.
5. Pamatojoties uz veikto pētījumu, formulēt un apkopot secinājumus.

Maģistra darbs sastāv no divām teorētiskās daļas nodaļām: (1. *Progymnasmata* teksti un jēdzienu *diegema* un *koinoi topoi* pamatnostādnes. 2. Plūtarha un Svetonija biogrāfijas: tekstu konstruējuma pamatprincipi). Divām praktiskās daļas nodaļām: (3. *Diegema* personības iezīmju konstruējumā Plūtarha un Svetonija biogrāfijās. 4. *Koinoi topoi* personības iezīmju konstruējumā Plūtarha un Svetonija biogrāfijās)

1. PROGYMNASMATA TEKSTI UN JĒDZIENU DIEGEMA UN KOINOITOPOI PAMATNOSTĀDNES

Rētorikas mācību procesā būtiska loma bija dažādiem vingrinājumiem, kas veltīti prozas kompozīcijai. Šie vingrinājumi bija daļa no izglītības sistēmas antīkajā pasaulē, kas nezaudēja aktualitāti arī viduslaiku periodā. Vingrinājumi prozas kompozīcijā tika dēvēti par *progymnasmata* (προγυμνάσματα).

Džordžs A. Kenedijs (*George A. Kennedy*) norāda, ka *progymnasmata* ir sagatavošanās vingrinājumi, kuri tika mācīti rētorikas skolās, ko zēni parasti uzsāka divpadsmit līdz piecpadsmit gadu vecumā.¹

Mūsu ēras pirmajos gadsimtos literāro un rētorisko mācību programmu pieņemts iedalīt trīs posmos. Pirmā posma mērķis bija pamatprasmju apguve lasīšanā, rakstīšanā un aritmētikā. Otrais posms tika veltīts gramatikai. Šajā posmā audzēkņi kocočrējās uz klasisko tekstu lasīšanu un skaidrošanu. Trešais posms veltīts rētoriskajai izglītībai. Šajā posmā audzēkņi lasīja klasisko oratoru un vēsturnieku tekstus, bet galvenā uzmanība tika veltīta prozas kompozīcijai.²

Augstākā līmeņa vingrinājums prozas kompozīcijā, kuru audzēkņi apguva trešajā mācību programmas posmā bija mutiska deklamācija. Deklamācijas tika dēvētas par *μέλεται* - "vingrinājumiem". Audzēkņi sacerēja runas par fiktīvām tēmām, kurās runātājs atveidoja kādu konkrētu varoni. Vingrinājuma laikā audzēkņiem bija nepieciešams apvienot visas prasmes, kuras viņi bija apguvuši mācību laikā. Lai sacerētu kvalitatīvu runu un uzstātos publikas priekšā, audzēkņiem bija nepieciešams apgūt dažādus vingrinājumus. Roberts Dž. Penella (*Robert J. Penella*) atzīmē, ka pirms runu sacerēšanas audzēkņi strādāja pie kompozīcijas vingrinājumu sērijas, ko sauca par *progymnasmata*. Progymnasmata vingrinājumi bija kā tilts starp otro un trešo izglītības līmeni, kā arī ievads ceļā uz deklamāciju.³

No mūsu ēras 2.-5. gadsimta līdz mūsdienām nonākuši četri *progymnasmata* teksti. To autori ir Ailijs Teons (Αἴλιος Θέων), Hermogēns (Ἑρμογένης), Aftonijs

---

¹ Kennedy G. A. *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003, p. x

² Penella R.J. *The Progymnasmata and Progymnasmatic Theory in Imperial Greek Education. A Companion to Ancient Education*. Malden MA& Oxford: Blackwell Publishing Limited, 2015, p.160 (pp.160–171).

³ Penella R.J. *The Progymnasmata and Progymnasmatic Theory in Imperial Greek Education. A Companion to Ancient Education*. Malden MA& Oxford: Wiley- Blackwell, 2015, p.161 (pp.160–171).

(Ἀφθόνιος) un Nikolajs Sofists (Νικολαὺς Σοφιστὴς). Šajos darbos tika apkopoti četrpadsmit vingrinājumi ar dažādu grūtības pakāpi.

Rētorikas mācību procesā šiem vingrinājumiem bija būtiska loma. Šajos darbos aprakstītā mācību programma, kas ietver vingrinājumus ar pieaugošu grūtības pakāpi, bija avots mutiskai un rakstiskai izteiksmei, kā arī runas apmācībai publikas priekšā. Turklāt sacerēšana ieaudzināja kultūras vērtības, kā arī izpratni par tradicionālajām literārajām formām tiem, kas vēlējās ar literatūru saistīt savu profesionālo karjeru vai izvēlējās literatūru kā patīkamu laika pavadīšanu. Džordžs A. Kenedijs (*George A. Kennedy*) norāda, ka klasiskajā, viduslaiku un renesanses literatūrā sagatavošanās vingrinājumu formas bieži tika apvienotas dažādos veidos, lai radītu episkas poēmas, drāmas, vēstures un liriskās dzejas žanrus. Kā tādi tie ir salīdzināmi ar klasiskās arhitektūras strukturalajām iezīmēm, kuras mākslinieciski izmantoja grieķu un romiešu laika sabiedriskajās ēkās un tika atdzīvinātas renesanses laikā Rietumos. Ne tikai grieķu un romiešu laicīgā literatūra, bet arī agrīno kristiešu sacerējumi, kas sākās ar evaņģēlijiem un turpinājās cauri patristiskajam laikmetam, kā arī dažu ebreju rakstnieku rakstus veidoja skolās apgūtie domāšanas un rakstīšanas paradumi. Vingrinājumu rokasgrāmatas var būt noderīgas arī mūsdienu kompozīcijas skolotājiem, jo tās sniedz virkni uzdevumu lasīšanā, rakstīšanā un runāšanā, kuri pakāpeniski pieaug grūtības pakāpes un domas briedumā, sākot ar vienkāršu stāstu stāstīšanu līdz argumentācijai, apvienojumā ar literāro modeļu izpēti.⁴

Senākais līdz mūsdienām nonākušais darbs, kas veltīts sagatavošanās vingrinājumiem prozas kompozīcijā ir Ailija Teona traktāts. Darba sarakstīšanas laiks tiek datēts no mūsu ēras 1. gadsimta beigām līdz 2. gadsimta sākumam. Ailija Teona dzīves laiks nosakāms aptuveni. 10. gadsimta Bizantijas enciklopēdijā *Suda*, Ailijs Teons identificēts kā vingrinājumu rokasgrāmatas – *progymnasmata* autors. Viņam piedēvēti arī darbi rētorikā, viņš minēts kā Isokrata, Ksenofonta un Dēmostena darbu komentāru autors.⁵

---

⁴ Kennedy G. A. *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003, p. x

⁵ Heath M. Theon and the History of the *Progymnasmata*. *Greek, Roman and Byzantine studies* 43(2), 2002, p.141 (pp.129–160).

Teona traktāts sākas ar priekšvārdu, kurā viņš kritizē studentus, kuri uzstājas publikas priekšā bez iepriekšējas apmācības un izglītības. Ailijs Teons darba ievadā norāda, ka sagatavošanās vingrinājumi ir noderīgi tiem, kuri apgūst rētorikas prasmi. (Theon. *Progymnasmata*. 60. 1-2) Tiek norādīts uz to, ka vingrinājumi ir noderīgi visu veidu sacerējumiem: rētoriskiem, vēsturiskiem un poētiskiem.⁶

ὁ τε γὰρ καλῶς καὶ πολυτρόπως διήγησιν καὶ μῦθον ἀπαγγεῖλας
καλῶς καὶ ἱστορίαν συνθήσει καὶ τὸ ἰδίως ἐν ταῖς ὑποθέσει
καλοῦμενον[ἴδιον] διήγημα (οὐδὲ γὰρ ἄλλο τί ἐστὶν ἱστορία ἢ
σύστημα διηγήσεως) [...] (Theon. *Progymnasmata*. 60.2-6)

Kurš ir izteicis vēstījumu (diegesis) un stāstu (mythos) smalkā un daudzveidīgā veidā labi sastādīs arī vēsturi un to, kas priekšlikumos tiek saukts par aprakstu (diegema), jo vēsture nav nekas cits kā vēstījumu (diegesis) sakopojums [...]

Ailijs Teons norāda, ka pirms uztāties publikas priekšā ir nepieciešams apgūt pamatiemaņas prozas kompozīcijā. Teons šajā traktātā ne tikai piedāvā konkrētus vingrinājumus, bet arī sniedz to definīcijas, nosakot vingrinājumu atšķirības. Teons sniedz katra vingrinājuma uzstādījumus un norādījumus kā katru no tiem labāk izmantot. (Theon. *Progymnasmata*. 1. 18-25)

Ailija Teona traktāts no citiem *progymnasmata* tekstiem atšķiras ar to, ka tas vairāk domāts skolotājiem, nevis skolēniem. Šajā darbā parādās sadaļas par mācību metodēm, kas paredz, ka studentiem ir skaļi jālasa literāru darbu fragmenti, jāklausās viņiem nolasītie fragmenti un jāatveido to saturs vadoties pēc atmiņas. Jāraksta parafrāzes (*paraphrasis*)⁷, jāformulē vai jāatspēko argumenti.⁸

Viens no nozīmīgākajiem antīkās pasaules teorētiķiem, kurš saglabāja savu autoritāti arī Bizantijas periodā līdz pat 15. gadsimtam, bija Hermogēns no Tarsas. Hermogēns bija grieķu rētors, kurš dzīvojis mūsu ēras 2. gadsimta beigās. Hermogēns sarakstījis vairākus rētorikai veltītus traktātus. *Par iegalvojumiem* (Περὶ στάσεως) *Par argumentiem* (Περὶ ὀρέσεως) un *Par stila veidiem* (Περὶ ἰδέων). Hermogēnam

⁶ Kennedy G. A. *A New history of Classical Rhetoric*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1994 p. 203

⁷ Parafrāze - teksta vai fragmenta nozīmes atkārtošana, izmantojot citus vārdus.

⁸ Sloane T. O. *Encyclopedia of Rhetoric*. New York: Oxford University Press, 2001, p.115

tiek piedēvēts arī darbs, kas veltīts sagatavošanās vingrinājumiem prozas kompozīcijā, tomēr tā autentiskums tiek apšaubīts.⁹ Hermogēnam piedēvētajā traktātā, kas veltīts sagatavošanās vingrinājumiem trūkst priekšvārda, un tajā ir ļoti īsi aprakstīti trīspadsmit vingrinājumi ar nelielu ilustrāciju.¹⁰

Trešā traktāta autors, ir Aftonijs no Antiohijas. Viņš bija Libānija skolnieks, darbojies 4.gs. otrajā pusē. Nākamajā tūkstošgadē šim darbam tika sarakstīti daudzi komentāri un Rūdolfā Agrikolas (*Rudolph Agricola*) tulkojums latīņu valodā 15.gs beigās padarīja to pieejamu izmantošanai Rietumeiropas skolās.¹¹ Līdzīgi kā tas bija priekšgājēju darbos, kas veltīti sagatavošanās vingrinājumiem, Aftonija darbā tiek sniegts īss un skaidra katra vingrinājuma kopa (σύστημα). Atšķirībā no citiem *progymnasmata* tekstiem Aftonija darbā ietverts arī katra vingrinājuma piemērs.

Šajā darbā tiks apskatīti divi vingrinājumi: apraksts (*diegema*) un kopīgās vietas (*koinoi topoi*).

1.1. Diegema

Diegema saskaņā ar Ailija Teona definīciju ir paskaidrojošs patiesu vai izdomātu notikumu izklāsts. *Diegema* ir ekspozīcija, kurā sniegts pārskats par notikušajām vai it kā notikušām lietām.

Διήγημά ἐστι λόγος ἐκθετικὸς στραγμὰ τῶν γεγρονότων ὡς γεγρονότων.
v. (Theon. *Progymnasmata*. 78.15-16)

Apraksts (diegema) ir paskaidrojošs izklāsts par lietām, kas notikušas vai it kā notikušas.

Hermogēns sniedz līdzīgu jēdziena *diegema* definīciju. Hermogēna darbā, līdzīgi kā Aftonija un Nikolaja Sofista darbos *diegema* parādās kā otrais vingrinājums. Ailijš Teons novieto šo vingrinājumu kā trešo. (Hermogenes. *Progymnasmata*. 2.1-3) Arī Aftonija darbā sastopama līdzīga jēdziena *diegema* definīcija.

⁹ Walker J. *Rhetoric and Poetics in Antiquity*. Oxford & New York: Oxford University Press, 2000, pp.113-114.

¹⁰ Kennedy G. A. *A New history of Classical Rhetoric*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1994 p. 203

¹¹ Kennedy G. A. *A New history of Classical Rhetoric*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1994 p. 20

Διήγημά ἐστιν ἕκθεσις πράγματος γεγονότος ἢ ὡς
γεγονότος.(Aphthonius. *Progymnasmata*. 22.1-2)

Apraksts (diegema) ir paziņojums par notikušām lietām vai kā notikušām.

Hermogēns un Aftonijs norāda uz jēdzienu *diegema* un *diegesis* atšķirībām.

Διαφέρει δὲ διήγημα διηγήσεως ποίημα ποιήσεως· ποίημα μὲν
γὰρ καὶ διήγημα περὶ πᾶν γὰρ ἔν,

ποίησις δὲ καὶ διήγησις περὶ πλείορα] (Hermogenes. *Progymnasmata*.

2. 4-6)

Apraksts no vēstījuma atšķiras kā dzejas daļa (poiēma) no poētiska darba (poiesis). Diegema un poiēma ir saistīta ar vienu lietu, poiesis un diegesis ar vairākām, [...]

Turpinājumā Hermogēns sniedz jēdzienu nošķiruma piemērus. Tiek norādīts, ka Īliada un Odiseja ir poiesis, savukārt Īliadā aprakstītā vairoga darināšana (Īliada. 18.) un Odisejā aprakstītā mirušo pielūgšana (Odiseja. 11.) un precinieku nogalināšana (Odiseja. 22.) ir poiēmata. Hērodota Vēsture un Tūkīdīda Vēsture ir diegesis, savukārt stāsts par Arionu (Hērodots. 1.23) vai Alkmeonu (Tūkīdīds. 2. 102) ir diegema. Darba autore šo niansi centās atspoguļot jēdzienu diegema un diegesis tulkojumā. Jēdziens diegesis tiek tulkots kā vēstījums, savukārt diegema tiek tulkots kā apraksts.

Saskaņā ar Hermogēnu pastāv četri *diegema* veidi (εἶδη δὲ διηγήματος mītiskais (μυθικό), fiktīvais (πλασματικό), saukts arī par dramatisko (δραματικό), vēsturiskais (ἱστορικό) un politiskais (πολιτικό) vai privātais (ἰδιωτικό). (Hermogenes. *Progymnasmata*. 2.11-14) Aftonijs min, ka apraksti (*diegema*) mēdz būt dramatiski, vēsturiski un politiski. Viņš nerunā par mītisko apraksta veidu. Saskaņā ar Aftonija norādījumiem dramatiski ir tāda veida apraksti, kuri ir izdomāti. Apraksts, kurā sniegts pārskats par agrīnākiem notikumiem ir vēsturisks. Apraksti, ko oratori izmanto runās saņemoties savā starpā ir politiski. (Aphthonius. *Progymnasmata*. 2. 20- 22) Aftonijs kā diegema vingrinājuma piemēru sniedz dramatisko aprakstu par rozi.

Ailijs Teons norāda, ka vēstījuma (*diegesis*) elementi (στοιχεῖα) ir seši.

στοιχεῖα δὲ τῆς διηγήσεως εἰσὶν ἑξήκοντα, τὸ τε πρόσωπον, εἴτε ἴν' εἴη ετε
 πλείω, καὶ τὸ πᾶγμα τὸπραχθὲν ὑπὸ τῷ προσώπου, καὶ
 τόπος ἐν ᾧ ἡ πράξις, καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν ἡ πρᾶξις, καὶ ὁ
 τρόπος τῆς πράξεως, καὶ ἔκτονη τούτων ἄτ' α. (Theon.
Progymnasmata. 78.16-20)

Vēstījuma (diegesis) elementi ir seši: persona, vai tā būtu viena, vai vairākas; rīcība, kuru veic persona; vieta kur veikta darbība; laiks, kad tiek veikta darbība; darbības veids; un, sestais, visu šo iemesls.

Ailijs Teons norāda, ka pilnīgs vēstījums (*diegesis*) sastāv no visiem šiem elementiem, kā arī no lietām, kas attiecas uz tiem, tiklīdz kāds iztrūkst, tā vēstījums kļūst nepilnīgs.

Personai raksturīgs: izcelšanās (γένεσις), raksturs (φύσις), uzvedība (ἀγωγή), stāvoklis sabiedrībā (διόθεσις), vecums (ἡλικίαι), liktenis (τύχη), tieksmes (προαίρεσις), darbi (πράξεις), valoda (λόγος), nāves veids un tas, kas seko pēc nāves. Rīcība var būt iespaidīga, niecīga, bīstama, droša, iespējama, neiespējama, viegla, grūta, vajadzīga, nevajadzīga, labvēlīga, nelabvēlīga, taisnīga, netaisnīga, cienījama vai nekrietna. Uz laiku attiecas tas, kas ir pagājis, kas notiek tagadnē, un kas notiks nākotnē. Kas notika sākumā, kas pēc tam. Vai arī, kas ir atbilstošs mūsu laikam, kas senākiem laikiem. Uz laiku ir attiecināmi visi datumi, kurus cilvēki ir noteikuši sabiedriskajā un privātajā dzīvē. Uz laiku ir attiecināms arī gadalaiks, dienas vai nakts stundas. Darbība var notikt tautas sapulcē, gājienā vai svētkos. Kāzu laikā, pie drauga, sēru laikā, kādos citos dzīves apstākļos. Vietai raksturīgs lielums, attālums, lauku teritorija, pilsēta. Vieta var būt arī svēta, visiem pieejama (βέβηλος), pamesta, apdzīvota, spēcīga, nedroša, līdzena, kalnaina, sausa, mitra, neauglīga, mežaina. Darbības vieta var būt savs vai kāda cita īpašums. Pie darbības veida pieder negribēta (ἀκουσίως) vai brīvprātīga (ἐκουσίως) rīcība. Katrs no šiem rīcības veidiem tiek iedalīts trīs veidos. Negribēta rīcība tiek iedalīta: darītā aiz nezināšanas, nejauši un aiz nepieciešamības. Brīvprātīga rīcība tiek iedalīta tādā, kas tiek darīta piespiedu kārtā, darītā slepenu nolūku vai viltus dēļ. Pie darbības iemesla pieder vajadzība iegūt labas lietas, vēlēšanās izvairīties no sliktām, draudzības dēļ, sievas, bērnu labā. Darbības iemesls var būt arī kaislības: dusmas, mīlestība, naidis, skaudība, žēlums,

skurbums un līdzīgas kaislības (Theon. *Progymnasmata*. 78.24 -79.19). Aristoteļa *Rētorikā* rīcība tiek iedalīta tādā, kas tiek darīta pašam no sevis un tādā, kas netiek darīta pašam no sevis. To, ko nedara pats no sevis, dara nejaušības dēļ, dabiski vai piespiedu kārtā. Savukārt to, ko dara pats no sevis, dara paraduma pēc, apdomīgi vai vadoties pēc iekāres (Aristoteles. *Rhetorica*. 1.10.7-8).

Aftonijs norāda, ka ir seši apraksta elementi (παρέπεταί –pavadošie (elementi): persona, kura veic darbību, izdarītā lieta, laiks, kad tiek veikta darbība, vieta, kur notiek darbība, darbības veids un iemesls kādēļ tiek veikta darbība. (Aphthonius. *Progymnasmata*. 2.23- 3.2)

Ailijs Teons norāda, ka vēstījumam ir jābūt skaidram, kodolīgam un ticamam.

Ἄρεταὶ δὲ διηγήσεως τρεῖς, σαφὴν νεῖα συντομίαν καὶ πιθανόν της (Theon. *Progymnasmata*. 79.20-21)

Vēstījuma (diegesis) tikumi ir trīs: skaidrība, kodolība, ticamība.

Šo uzskatu pauž arī Kvintiliāns (*Quintilianus*) darbā *Oratora mācīšana* (Institutio Oratoria). Viņš norāda, ka lielākā daļa rakstnieku, it īpaši Isokrāta skolas pārstāvji, uzskata, ka stāstījumam ir jābūt skaidram, īsam un ticamam (*Quintilianus. Institutio Oratoria*. 4 2.31). Šī uzskata izcelsme tiek saistīta ar Senās Grieķijas rētoru Isokrātu (Ἴσοκράτης).

Aftonijs trīs tradicionālos tikumus papildina ar ceturto – grieķu valodas tīrību (ἑλληνισμός)

Ἄρεταὶ δὲ διηγήματος τέσσαρες σαφὴν νεῖα συντομίαν καὶ πιθανόν της καὶ ὁ τῶν ὀνομάτων ἑλληνισμός (Aphthonius. *Progymnasmata*. 3.4-5)

Apraksta (diegema) tikumi ir četri: skaidrība, kodolība, ticamība un grieķu valodas tīrība.

Ailijs Teons norāda, ka vislabāk vēstījumu veidot saskaņā ar visiem trīs tikumiem. Ja ir iespējams, kodolībai nevajadzētu būt kaut kādā veidā pretrunā skaidrībai un ticamībai. Būtu jākoncentrējas uz to, kas ir aktuāls. Piemēram, ja priekšmets pēc dabas ir sarežģīts, būtu jākoncentrējas uz skaidrību un ticamību, savukārt, ja priekšmets ir vienkāršs, būtu jākoncentrējas uz kodolību un ticamību. Vienmēr vajadzētu ievērot to, kas

vēstījumā ir ticams. Jo, ja priekšmetam nav ticamības, jo skaidrāks un kodolīgāks tas ir, jo nepārliecinošāks tas šķiet klausītājiem. Bet, ja priekšmets pēc būtības ir ticams, reizēm būtu jālieto koncentrēta izteiksme, reizēm skaidrība, bet mazāk atspēkojumos, reizēm īsums, bet vairāk apstiprinājumos un lietās, kas padara apspriežamo lietu pārliecinošu. Turklāt īsi jāvēsta lietas, kas klausītājiem var radīt ciešanas, bet vajadzētu ilgāk pakavēties pie patīkamām un skanīgām lietām. (Theon. *Progymnasmata*. 79.21-80.7)

Vēstījums kļūst skaidrs no diviem avotiem. No aprakstītā priekšmeta un veida kā tiek aprakstīts priekšmets.

Σαφή ς δὲ ἡ διήγησις γίνεταί διχόθεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἀπαγγελλομένων πραγμάτων καὶ ἐκ τῆς λέξεως τῆς ἀπαγγελίας ἧς τὰ πράγματα (Theon. *Progymnasmata*. 80.8-10)

Skaidrs vēstījums kļūst divos veidos: no pašu lietu ziņojumiem un ziņojuma stila par pašām lietām.

No aprakstītā priekšmeta vēstījums kļūst skaidrs, kad vien par lietām tiek vēstīts, ne atkāpjoties no kopīgās izpratnes. Kā arī vienmēr, kad visas lietas netiek atklātas kopā, bet katru noved līdz pabeigtībai. Ailijs Teons min piemēru par Tūkīdīdu, norādot, ka viņš ir sadalījis vēsturi vasaras un ziemas periodos kā dēļ viņam ir nācies pārslēgties uz citu notikumu, kas noticis tajā pašā sezonā, pirms iepriekšējais notikums ir atrisinājies. Reizēm Tūkīdidam bija nepieciešamas trīs un četras sezonas līdz viņš nonācis līdz notikuma apraksta beigām. Vajadzētu arī vairīties no notikumu laika un kārtības sajaukšanas, kā arī divreiz pateikt vienu un to pašu. (Theon. *Progymnasmata*. 80.10-26)

Ailijs Teons norāda, ka vajadzētu izvairīties no garu atkāpju ievietošanas stāstījuma vidū, jo tās novērš klausītāja uzmanību no iepriekš sacītā, kā rezultātā ir nepieciešams atgādinājums par to, kas tika teikts iepriekš. Tomēr nav nepieciešams izvairīties no īsām atkāpēm, jo tās klausītāja prātam dod atslodzi. Vēstījums kļūst neskaidrs, izlaižot to, kam tur noteikti vajadzētu būt minētam un maskētiem notikumiem izmantojot alegorisku pārstāstu. (Theon. *Progymnasmata*. 80.27-81.7)

Kas attiecas uz to kā tiek aprakstīts priekšmets, skaidrības labad vajadzētu izvairīties no poētiskiem vārdiem (ποιητικὰ ὀνόματα), izdomātiem vārdiem (πεποιημένα ὀνόματα), tropiem (τροπικὰ ὀνόματα), arhaismiem (ἀρχαῖα

ὄνο ματο), svešvārdiem (ξέ ναὸνό ματο) un homonīmiem (ὄμω νυμc ὄνό ματο). (Theon. *Progymnasmata*. 81.8 -10)

Ailijs Teons iesaka izvairīties no amfibolijas¹² (ἀμφιβολί α), jo tas padara izteicienu neskaidru, kā arī no gadījumiem, kad nav īsti skaidrs uz ko konkrētā izteikuma daļa attiecas. Ailijs Teons iesaka izvairīties no bieža hiperbatona¹³ lietojuma, tomēr nenoraida to izmantojumu vispār, jo hiperbatons padara izteiksmi daudzveidīgu, saglabājot to māksliniecisku. Ailijs Teons norāda, ka vajadzētu izvairīties no garu atkāpju un klauzulu ievietošanas teikuma vidū. Klauzulas, kuru *apodosis*¹⁴ (ἀπόδοσις) cieši seko, lasītājus netraucē. Vārdu izlaišana ir pretrunā skaidrībai. Jāizvairās no viena locījuma izmantošanas, kad ir iesaistītas dažādas personas, jo tādā gadījumā nav skaidrs uz kuru personu tas tiek attiecināts. Īpaši neskaidrības rodas izmantojot akuzatīva locījumu. (Theon. *Progymnasmata*. 81.30 -83.14)

Vēstījums kļūst kodolīgs no tā, kas tiek pateikts un kā tas tiek pateikts. Kodolīgums ir izteiksmes veids kas iekļauj stāstījumā svarīgākos faktus, nepievienojot to, kas nav nepieciešams un neizlaižot to, kas nepieciešams tēmai un stilam. Kodolīgums veidojas no satura, kad netiek apvienotas un sajauktas vairākas lietas kopā, Tiek atstāts tas, kas tiek pieņemts. Kodolīgums veidojas, kad netiek sākts pārāk tālu laikā un vārdi netiek izvēlēti gadījuma pēc kā to dara tie, kuri mēdz stāstīt par notikumiem, kas seko tiem, kas attiecas uz tēmu. Ailijs Teons norāda, ka vēsturiskā darbā var būt lietderīgi sākt ar pagātnes notikumiem un izskaidrot lietas, kas šķiet nejaušas, bet runās būtu jāpievēršas galvenajam tematam, pievienojot vienīgi lietas, kas to papildina. Piemēram, runājot par Ceilonu (Κύλωνος), vēsturiskā darbā būtu atbilstoši pieminēt viņa senčus, minēt viņa tēvu un māti, runāt par dažādiem notikumiem viņa dzīvē, pieminēt kādās sacensībās viņš piedalījies un kurās uzvarējis. Atsaucoties uz Hērodota un Tūkidida piemēru Ailijs Teons norāda, ka runājot aprakstā (*diegema*) šīs lietas nebūtu jāietver. (Theon. *Progymnasmata*. 83.14 – 84.5)

¹² Amfibolija - loģiska kļūda, kas rodas neskaidrās, daudznozīmīgās valodas konstrukcijās; izteiciens, kuru var dažādi saprast. *The Free Dictionary*. <https://www.thefreedictionary.com/amphiboly> (skatīts 01.05.2020.).

¹³ Hiperbatons - stilistiska figūra, vārdu pārstatījums, tādu vārdu attālināšana, kuriem dabiskajā vārdkārtā jāatrodas līdzās. *Nacionālā enciklopedija*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2018. <https://enciklopedija.lv/skirklis/40674-hiperbatons,-stilistiska-fig%C5%ABra> (skatīts 01.05.2020.).

¹⁴ Απόδοσις – sengr. val. “atdošana”, “atgriešana”. *Apodosis* - gramatikā nosacīta teikuma noslēdzošā daļa. Sekas, kas izriet vai ir atkarīgas no pakārtotās teikuma daļas. *The Free Dictionary*. <https://www.thefreedictionary.com/apodosis> (skatīts 01.05.2020.).

Džordz A. Kenedijs norāda, ka informācija par Ceilona senčiem un sportiskajām uzvarām, ir piemērota biogrāfijā un epideiktiskā tekstā, bet Hērodots un Tūkidids piemin viņu garāmejot, jo viņa nāve tika uzskatīta par lāsta avotu Atēnās. Tūkidids un Hērodots atzīmē, ka viņš ir bijis Olimpiskais uzverētājs, bet sīkāku informāciju nesniedz.¹⁵

Attiecībā uz vārdu izvēli Ailijs Teons iesaka izvairīties no sinonīmu lietošanas. Vārdi ar vienu un to pašu nozīmi teikumu padara nevajadzīgi garu. Ailijs Teons arī neiesaka izmantot frāzi vārda vietā. Piemēram, izmantojot frāzi: “viņš aizgāja no šīs dzīves”, tā vietā, lai pateiktu: “viņš nomira”. Turklāt lietas ar kurām klausītājs pats sevi apgādā, būtu pilnībā jāizslēdz tam, kurš vēlas sacerēt kodolīgi. Būtu jālieto vienkārši vārdi (ἄπλοῖς ὀνόμασι), nevis salikteni (συνθέ τοὺς ὀνόμασι) Tomēr attiecībā uz vārdu izvēli, ir vajadzīga rūpība, jo tieksme pēc kodolīguma nedrīkst novest pie neskaidrības, to neapzinoties (Theon. *Progymnasmata*. 84.10-84.17)

Lai vēstījums būtu ticams, jāizmanto runātājiem, tematam, vietai un gadījumam atbilstošs stils. Tematam atbilstošs ir tas, kas ir iespējams un viens ar otru saistīts. Vēstījumā (*diegesis*) būtu jāparādās lietu cēlonim, kā arī tam, kas ir neticams, jābūt izklāstītam ticami. Lietderīgi ir pievērsties tam, kas ir piemērots runātajam tematam un citiem vēstījuma elementiem satura un stila ziņā. (Theon. *Progymnasmata*. 84.18-26)

Ailijs Teons savā darbā vēlas parādīt vinginājumu nozīmību un turpmāko pielietojumu. Apraksts (*diegema*) savā veidā kalpoja kā sagatavošanās tiesas runas stāstījuma (*narratio*) daļai, tāpēc uzsvars tika likts uz skaidrību, kodolīgumu un ticamību. Ievadā Ailijs Teons iztirzā *progymnasmata saistību ar trīs rētorikas veidiem*: tiesu runu, padomu runu un epideiktisko runu, stingri ievērojot to plašāko mērķi.¹⁶ Aristotelis *Rētorikā* formulē trīs runu veidus: tiesu runa (δικανικό ῥ), padomu runa (συμβουλευτικό ῥ), epideiktiskā runa (ἐπιδεικτικό ῥ). Aristotelis norāda, ka padomu runā runātājs mēģina pierunāt vai atrunāt klausītājus no kāda lēmuma pieņemšanas. Epideiktiskās runas mērķis ir parādīt kādu jautājumu vai cilvēku pozitīvā vai negatīvā gaismā. Kāds jautājums vai cilvēks tiek slavināts vai nopelts. Tiesu runas mērķis ir pārliecināt klausītājus par apsūdzētā vainu vai nevainīgumu. (Aristoteles. *Rhetorica*. 1.3.3)

¹⁵ Kennedy G. A. *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003, p. 33.

¹⁶ Webb R. *The Progymnasmata as Practice. Education in Greek and Roman antiquity*. Boston: Brill, 2001, p.295 (pp.288–316)

Ailijs Teons izceļ *diegema*, *anaskeue*, *kataskeue* un *chreia* kā īpaši noderīgas tiesu runās, kurās vajadzēja skaidri izklāstīt notikumu versiju, atspēkot pretinieka argumentus un piešķirt runātajam nozīmību, citējot kādu autoritatīvu avotu.¹⁷

Ailijs Teons vingrināšanās nolūkā aprakstu (*diegema*) piedāvā veidot dažādos veidos.

Οὐ μονοειδῆς δὲ τοῦ διηγήματος ἢ γυμνασίᾳ ἀλλὰ καθὰ περὶ οὐ μῦθος, καὶ ἀπαργγέλλεται καὶ κλίνεται καὶ συμπλέκεται [μύθος], συστήλλεται καὶ ἐπεκτείνεται [...] (Theon. *Progymnasmata*. 85.28- 30)

Apraksta (diegemas) vingrinājums nav vienveidīgs, bet tāpat kā stāsts (mythos) var būt gan paziņojošs, gan ieliegts, gan ieausts, gan saspīests, gan izvērsts, [...]

Diegema vingrinājums nav vienveidīgs, tas var būt paziņojošs (ἀπαργγέλλεται) ieliegts (κλίνεται), ieausts (συμπλέκεται), saspīests (συστήλλεται) un izvērsts (ἐπεκτείνεται). Turklāt Ailijs Teons norāda, ka aprakstot (διηγούμενον) ir iespējams pievienot komentāru un ziņojumā ieaust divus vai trīs vēstījumus (διηγήσεις). Papildus tam ir iespējams arī atspēkot (ἀνασκευάζειν) un apstiprināt (κατασκευάζειν). (Theon. *Progymnasmata*. 85.28- 86.4)

Ir iespējams arī vēstījumu ieaust (συμπλέκειν) vēstījumā ikreiz, kad tiek mēģināts izklāstīt divus vai trīs vēstījumus kopā. (Theon. *Progymnasmata*. 92. 24 – 25.)

Paziņojuma, ieliegšanas, ieaušanas, saspīeduma un izvērsuma skaidrojumu Ailijs Teons sniedz pie stāsta (*mythos*) vingrinājuma. (Theon. *Progymnasmata*. 86.5- 7) Ailijs Teons norāda, ka vingrinājuma nolūkā nepieciešams mainīt skaitli un locījumus. Īpaša uzmanība jāpievērš akuzatīva locījumam, jo tas senatnē bija veids kādā tika stāstīti stāsti (*mythos*), ņemot vērā to, ka tie netika attiecināti uz personu, bet bija piederīgi senatnei. Tādā veidā tika attaisnots tas, ka tie šķita nereāli. Attiecībā uz stāstiem (*mythos*) Ailijs Teons norāda, ka ne vienmēr nepieciešams saglabāt oriģinālās gramatiskās konstrukcijas. Nepieciešams ieviest dažas lietas un izmantot dažādas konstrukcijas. Piemēram, sākt ar netiešo runu un pāriet uz tiešo runu. (Theon. *Progymnasmata*.74.21-32) Pie stāsta (*mythos*) vingrinājuma Ailijs Teons runā arī par to, kā stāstu ieaust aprakstā. Vispirms ne-

¹⁷ Webb R. *The Progymnasmata as Practice. Education in Greek and Roman antiquity*. Boston: Brill, 2001, pp.295-296 (pp.288–316)

pieciešams iepazīstināt ar stāstu (*mythos*), tad pāriet pie apraksta (*diegema*), vai arī otrādi. (Theon. *Progymnasmata*.75.9-11)

Hermogēns norāda, ka diegemas formas (σχήματα) ir tieši aprakstoša (paskaidrojošais, deskriptīvais), netieši aprakstoša, jautājoša, bezsaikļa savienojuma (ἀσύνδετον) un salīdzinoša..

Σχή ματαδὲ διηγημὰ των᾽ἔστιν εἰ ὀρθὸν ἀποφαντικὸν ἢ ἀποφαντικὸν ἢ ἐγκεκλιμένον ἢ ἐλεγκτικὸν ἢ ἀσύνδετον συγκριτικὸν (Hermogenes. *Progymnasmata*. 2.16-18)

Apraksta (diegemas) formas ir piecas: tieši aprakstoša (paskaidrojoša, deskriptīva), ieliegti (slīpi) aprakstoša, jautājoša, nepievienota (vaļīga), salīdzinoša.

Tieši aprakstošajā formā pārsvarā tiek izmantots nominatīva locījums, savukārt slīpi aprakstošajā, kas tiek dēvēts arī par netieši aprakstošo, pārsvarā tiek izmantots akuzatīva, ģenitīva, datīva vai vokatīva locījums. Jautājošajā formā tiek uzdoti jautājumi, savukārt nepievienotajā formā tiek izmantots bezsaikļu savienojums – asindetons¹⁸. Salīdzinošajā formā savā starpā tiek salīdzināti dažādi notikumi. Hermogēns norāda, ka tieši aprakstošā forma ir atbilstoša vēstures rakstībā skaidrības dēļ, savukārt netieši aprakstošā forma piemērotāka tiesā. Jautājošā forma piemērota dialektiskām debatēm, savukārt bezsaikļa savienojums piemērots epilogiem, jo tas rada emocijas. (Hermogenes. *Progymnasmata*. 35-38)

Džordžs Kenedijs norāda, ka tā var būt arī autora kļūda, jo patiesībā stāstījumi tiesu runās parasti ir tiešā formā un ir vērsti uz skaidrību, bet apraksts netiešā formā lielākoties atrodams vēsturniekiem.¹⁹

Stāstījumu iespējams pārkārtot vairākos veidos. Sākt notikumu vidū, tad pievērsties sākumam un pāriet uz beigām, ko Homērs paveica Odisejā. Viņš sāka ar laiku, kad Odisejs bija kopā ar Kalipso, tad pievērsās piedzīvojumiem Odiseja ceļojuma sākumā, kurus Odisejs pats stāstīja Faijākiem. Tad Homērs stāstīja par notikumiem, līdz Odiseja nokļūšanai dzimtenē. Ir iespējams arī sākt beigās, tad pievērsties notikumiem, kas norisinājās pa vidu, visbeidzot nonākt pie sākotnējajiem notikumiem. Turklāt iespējams sākt ar notikumiem pa vidu tādā veidā aizejot līdz galam un beidzot ar lietām, kas notika vis-

¹⁸ Asindetons - stilistisks izteiksmes līdzeklis, kad tiek izlaisti saikļi, lai atdzīvinātu un akcentētu runu. *Nacionālā enciklopedija*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2018. <https://enciklopedija.lv/skirklis/35107-asindetons> (skatīts 01.05.2020.).

¹⁹ Kennedy G. A. *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003, p. 66.

pirms. Vai arī sākt no beigām, tad pievērsties sākumam un apstāties notikumu vidū. Kā arī sākt no sākuma, pārejot uz beigām, apstājoties notikumu vidū. (Theon. *Progymnasmata*. 86.8- 87.11) Šie vingrinājumi stāstījuma pārkārtošanai iepazīstināja studentus ar atšķirību starp stāstu un tā satura prezentāciju.²⁰

Ailijs Teons norāda, ka vēstījumu (diegesis) ir iespējams veidot vairākos veidos. Fakti reizēm tiek formulēti kā vienkāršs izklāsts, reizēm tas ir kaut kas vairāk nekā vienkāršs paziņojums. Citreiz fakti tiek izklāstīti jautājuma veidā, citreiz kā lietas par kurām tiek mēģināts uzzināt vairāk, citreiz kā lietas, par kurām ir šaubas, citreiz pavēles veidā, citreiz kā izteikta vēlēšanās, citreiz kā zvērests, citreiz uzrunājot dalībniekus, citreiz izvirzot pieņēmumus un citreiz izmantojot dialoga formu. (Theon. *Progymnasmata*. 87.12- 21)

Vēstījumu (diegesis) var izteikt apstiprinošā vai noliedzošā formā. Noliedzošo formu Ailijs Teons iesaka izmantot kā vingrinājumu. (Theon. *Progymnasmata* . 90.19-20) Iespējams arī bezsaikļu savienojums – asindetons (ἄσύνδετος). (Theon. *Progymnasmata*.. 90.26- 28) Asindetons sastāv no līdzīgām teikuma daļām, kuras netiek sasaistītas ar saikļiem. Lai padarītu valodu daudzveidīgāku ir iespējams arī apvienot vairākas variācijas kopā, daļu apraksta (διηγῆ μῦθον) atstājot noliedzošā formā, daļu ar asindetonu. (Theon. *Progymnasmata*. 91.6-10)

Ailijs Teons norāda, ka kādai vēstījuma daļai pievienota *gnoma* tiek saukta par epifonēmu. (Theon. *Progymnasmata*. 91.11-12) Epifonēma (ἐπιφώνημα) ir īss paziņojums ar kuru tiek noslēgta kāda teksta daļa. Epifonēma zināmā mērā koncentrē galveno ideju, vai izsaka novērtējumu. To dažreiz var identificēt ar aforismu vai izsaukumu. Ailijs Teons norāda, ka tā nav piemērota vēstures rakstībā vai politiskā runā, bet drīzāk piederīga teātrim un skatuvei (Theon. *Progymnasmata*. 91.12-14). Ailijs Teons atzīmē efektu kādu tā sniedz, ja parādās tekstā smalkā veidā. Ir iespējams gnomisko izteikumu ievietot arī pirms aprakstītā notikuma. (Theon. *Progymnasmata*. 91.23 -92.19)

Citi progymnasmata autori runā par gnomu (γνώμη) kā par atsevišķu vingrinājumu, savukārt Ailijs Teons to uzskata par anekdotes (χρεια) formu.

²⁰ Webb R. *The Progymnasmata as Practice. Education in Greek and Roman antiquity*. Boston: Brill, 2001, p.299 (pp.288–316)

1.2. Koinoi topoi

Kopīgās vietas (*koinoi topoi*) rētoriskajā un filozofiskajā literatūrā saprot kā valodas veidotus reģionus, kuros tiek atgādināti idejiskie savienojumi. Piemēram, ja kāds uzslavē kādu indivīdu pierādījumos tiek izmantotas ierīces, kas vairo rīcības varenību un parāda tikumus.²¹

Ailija Teona un Hermogēna traktātos kopīgās vietas (*koinoi topoi*) tiek definētas kā tikuma vai netikuma paplašinājums. Saskaņā ar Ailiju Teonu kopīgās vietas ir izklāsts, kas paplašina kļūmīgu vai drosmīgu rīcību. (Theon. *Progymnasmata*. 106. 4-6)

Apskatot šo vingrinājumu Ailijš Teons nelieto jēdzienu kopīgās vietas (*koinoi topoi*), kā to dara citi *Progymnasmata* autori, bet izmanto apzīmējumu *topos* (vietas). Ailijš Teons norāda, ka *topos* var būt divu veidu. Viens vieds ir uzbrukums kādam, kas darījis ļaunu (tirānam, nodevējam, slepkavai, izvirtulim). Otrs veids par labu tiem, kuri darījuši labu (tirāna slepkavai, varonim, likumdevējam). *Topoi* var būt vienoti un tādi, kas nav vienoti. Vienoti ir visi iepriekš minētie, savukārt tie kas nav vienoti ir, piemēram, pret nodevīgu karavadoni vai priesteri, kurš aplaupījis templi. (Theon. *Progymnasmata*. 106. 6-14)

Ailijš Teons norāda, ka vietas tā tiek sauktas, jo tās apzīmē reģionu, kurā rast argumentus (*ἐπιχειροῦμεν*) pret tiem kuri rīkojas nekrietni.

Hermogēna traktātā parādās jēdziens koinos topos. Hermogēns norāda, ka koinos topos ir paplašinājums par ko ir panākta vienošanās it kā demonstrācija jau būtu notikusi. Vairs netiek apskatīts, vai konkrētā persona ir tempļa laupītājs, kara varonis, bet tas tiek paplašināts kā pierādīts. To sauc par kopīgo vietu, jo tas attiecas uz katru tempļa laupītāju vai ikvienu kara varoni. (*Hermogenes*. *Progymnasmata*. 6.1-7)

Aftonija traktātā kopīgās vietas (*koinoi topoi*) tiek attiecinātas vienīgi uz ļaunuma paplašināšanu.

Κοινό ζέστι τό ποσλό γοσαύξητικὸ στῶν προσό ντωνκακῶν. (Aphthonius. *Progymnasmata*. 16.18-19)

Kopīgā vieta ir izklāstā esošu ļaunumu paplašinājums.

²¹ Enos T. *Encyclopedia of Rhetoric and Composition*. New York, NY & London: Routledge, 2010, p.116.

Εἴρηται δὲ οὕτως ἀπὸ τοῦ κοινῆ πᾶσιν ἄρμό ττειντοῖς μετασχοῦσι τ
οὔ αὐτοῦ πρ ἄ γματος [...] (Apthnius. *Progymnasmata*. 16.20-21)

Koinos topos tā tiek saukti, jo visi piedalās vienas lietas savienošānā.

Piemēram, runa pret nodevēju attiecas uz visiem gadījumiem, kuri ir līdzīgi. Tā ir kā otra runa apsūdzībai un epilogs tiesas procesā.

Topos no slavinājuma un nopēluma atšķiras ar to, ka slavinājums un nopēlums ir saistīts ar konkrētām personām un ietver pierādījumus, bet topos attiecas vienīgi uz atbilstošo tēmu un pierādījumus neietver. Slavinājumam un nopēlumam ir jāsniedz ievads (προοίμια), bet *topos* mērķis ir parādīt to, kas ir daļa no jau pateiktā agrāk, kā epilogā, paplašinot to, kas jau ir pierādīts.

Tā kā epideiktiskos tekstos ir iekļauts slavinājums un nopēlums, tad tēmas par kurām tiek paustas uzslavas kalpo par vērtēšanas pamatu. Šo viedokli pauž *Rētorika Herennijam* (*Rhetorica ad Herennium*) traktāta autors. Traktātā tiek norādīts, ka slavēti var tikt ārējie apstākļi, ķermeņa īpašības un raksturs. Pie ārējiem apstākļiem pieder tādi, kas var notikt nejauši, pateicoties veiksmi, labvēlīgi un nelabvēlīgi (izcelšanās, izglītība, bagātība, vara, slava, pilsonība, draudzība un pretējais) Pie ķermeņa īpašībām pieder kvalitātes un trūkumi, ko ķermenim piešķirusi daba (veiklība, spēks, skaistums, veselība un pretējais). Raksturs balstās spriedumos un domās (gudrība, taisnīgums, drosme, atturība un pretējais). No tiem tiek veidoti pierādījumi un atspēkojumi (*Rhetorica ad Herennium* 3.10).

Ailija Teona tekstā uzmanība pievērsta vietām (*topos*), kas veltītas netikumam. Tiek norādīts, ka argumenti būtu jāveido no darbus veikušo morālās izvēles un izdarīto ļauno darbu apjoma, kā arī no tā, ko citiem ļauno darbu veicēju dēļ ir nācies izciest. Argumentus var veidot arī pamatojoties uz atgriezenisko saiti, ko ļauno darbu veicēji saņem. Ja, līdzīgi kā tiesas prāvā, vēlas izmantot ievadu un aprakstu, pēc ievada un nozieguma apraksta būtu jāņem vērā pierādījumi. Pirmkārt, jāparāda darītāja nolūks, sakot, ka tas bija ļauns. Otrkārt, jāparāda, ka lieta uz kuru attiecas noziegums, ir viena no visvairāk nepieciešamajām lietām. Piemēram, norādot, ka zaglis plāno iegūt naudu, kas visiem ir ļoti nepieciešama. Pēc tam jāpierāda to, kas ir nešaubīgs, sakot, ka noziegums ir viens, bet patiesībā tas sevī ietver vairākus citus noziegumus. Piemēram, laulības pārkāpšana ietver spēku, zādzību un ārlaulībā dzimušus bērnus. Tad var izmantot salīdzinājumu (σύ γκρισις), kas var būt trīs veidu: salīdzināts ar kaut ko lielāku, mazāku vai līdzvērtī-

gu. Kad mēs salīdzinām ar kaut ko lielāku, mēs pastiprinām mazāko, lai pierādītu, ka tas ir vienāds ar to. Salīdzinot ar kaut ko mazāku, piemēram tempļa izlaupītāju ar parastu zagli, minēsim, ka, ja parasts zaglis ir pelnījis sodu, tad ko teikt par tempļa izlaupītāju. Salīdzinot līdzīgu ar līdzīgu, mēs norādīsim, ka, ja mēs tam, kas dara līdzīgi neļaujam izbēgt no soda, tad ar šo būtu jārikojas tāpat. Tad seko pretstatu arguments; ja jau varonis ir pelnījis slavu, tad nodevējs ir pelnījis sodu. Tālāk seko argumenti, kas izriet no iepriekš notikušā, piemēram, tempļa izlaupītāja gadījumā, norādot, ka pirms tempļa izlaupīšanas viņš ir zadzis no cilvēkiem, nav godinājis dievus. Par turpmākajiem argumentiem var kalpot tas, kas seko pēc konkrētā akta. Piemēram, pēc tempļa aplaupīšanas svētvietas paliek nesakārtotas, pār pilsētām nāk dievu dusmas. Var atsaukties arī uz likumdevēju, dzejnieku un gudro cilvēku spriedumu, minot viņu viedokli. (Theon. *Progymnasmata*. 107. 19-108.32)

Papildus tam jārada dzīvīgs atspoguļojums (διότυ πωσις) ikreiz, kad apraksta nozieguma izpildījumu un ciešanas, kuras radījis pastrādātais noziegums. Piemēram, atmaskojot slepkavu, spilgti jāapraksta, kāda persona ir izdarījusi slepkavību, cik nežēlīgi un bez žēlastības. Jāpievērš uzmanība tam cik nežēlīgi ir paveikts noziegums un kā cietušais ir lūdzis zēlastību. (Theon. *Progymnasmata*. 109. 1-3)

Attiecībā uz vietām, kas nav vienotas (οὐχ ἄπλοῖς τό ποιῶ) var izmantot minētos argumentus, kā arī pievienot tos, kas izriet no atsevišķajām vietām. Piemēram, nodevējs ir pelnījis dusmas, bet daudz vairāk, ja viņš ir karavadonis. Lietas, kas darītas pārsniedzot gaidītās sniedz izejas punktus izklāstam. Negatīvā pastiprināšanai vajadzētu rasties no šādām lietām un slavējamām darbībām no tam pretējām. (Theon. *Progymnasmata*. 109. 11-18)

Hermogēns sniedz vadlīnijas, pēc kurām vadīties strukturējot runu pret netikumīgu personu. Pirmkārt, viņš iesaka izpētīt pretējo, tad norādīt uz paveikto darbību. Tālāk izmantot salīdzinājumu (σύ γκρισις pēc tam gnomu (γνώμη). Turpinājumā jāuzbrūk personas pagātnei ar pieņēmumiem par tagadni, tad jānoraida žēlumu, izmantojot tā sauktos *galīgos virsrakstus* (τοῖς τελικοῖς κεφαλαίοις) un jāsniedz spilgtu darbības attēlojumu. Ievads (προοίμια) neveidos *topos* atklātā veidā, bet zināma mērā tiks saglabāts. Hermogēns sniedz *koinos topos* piemēru pret tempļa izlaupītāju. Hermogēna piemērā ievads

(προοίμιον) neattiecas uz darītāja nodomu, bet tiek vispārināts. Viņš norāda, ka ir lietderīgi tiesas locekļiem ienīst visus, kuri rīkojas nepareizi, bet it īpaši tos, kuru rīcība ir vēsta pret dieviem. Piemēram, sakot, ka likumi ir paredzējuši pielūgt dievus, uzstādīt tiem altārus, izgreznot tos ar ziedojumiem, pagodināt tos ar upuriem, svētkiem un gājieniem. Tad seko spriedums ar skaidrojumu par cēloni. Piemēram, pareizi, jo dievu labā griba saglabā pilsētas, bet ja tas būtu citādi, pilsētas noteikti tiktu iznīcinātas. (Hermogenes. *Progymnasmata*. 6.8-31)

Tālāk Hermogēns iesaka runāt par padarīto, nevis to izskaidrojot, bet padarot izdarīto briesmīgu. Tad ir jāturpina salīdzināt, norādot, ka tempļa laupītājs ir bīstamāks par slepkavām, jo slepkavas uzbrūk cilvēkiem, bet šī persona ir ļaunprātīgi izmantojusi dievus. Hermogēns savā piemērā tempļa izlaupītāju salīdzina ar visbriesmīgāko no tirāniem. Hermogēns piedāvā pārmetumu veidā ietvert salīdzinājumus ar mazāk nozīmīgām lietām, kā arī norādīt uz citiem pārkāpumiem viņa dzīves laikā, pamatojoties uz viņa pašreizējo rīcību. Autors piedāvā ietvert gnomu (γνώμη), kas raksturo to, kā persona pie šīs rīcības nonākusi. Hermogēns min piemēru, ka tempļa izlaupītājs nevēlas strādāt, bet vēlas kļūt bagāts aplaupot dievus. Gadījumā, ja tiktu runāts par slepkavu būtu jāpiemin arī atraitne un vecāku zaudējušie bērni. Būtu jānoraida žēlums, izmantojot *galīgos virsrakstus* (τοῖς τελικοῖς κεφαλαίοις) par likumīgo, taisnīgo, labvēlīgo, iespējamo, atbilstošo, izmantojot spilgtu nozieguma aprakstu. Hermogēns iesaka nobeigt ar pamudinājumu. (Hermogenes. *Progymnasmata*. 6. 31-63)

Arī Aftonijs norāda, ka *koinoi topoi* nav ievada (προοίμια), bet vingrinājuma paraugā viņš to ir pievienojis, lai palīdzētu vingrinājuma apgūvē. Aftonijs norāda, ka pēc tam jāievieto virsraksts no pretējās puses, tad jāiepazīstina ar paziņojumu nevis pamācot, bet tā, lai tiktu stimulēts klausītājs. Pēc tam jāievieto salīdzinājums, ar kontrasta palīdzību piedēvējot lielāku vainu apsūdzētājam. Tad tiek pievērsts uzmanība apsūdzētā nodomam, novirzīšanās no temata ar mērķi kritizēt apsūdzētā iepriekšējo dzīvi. Nožēlas noraidīšana un visbeidzot galīgie virsraksti: likumība, taisnīgums, priekšrocība, iespēja, gods, rezultāts. (Apthnius. *Progymnasmata*. 16.21-17.15)

2. PLŪTARHA UN SVETONIJA BIOGRĀFIJAS: TEKSTU KONSTRUĒJUMA PAMATPRINCIPI

Viens no ievērojamākajiem antīkās biogrāfiskās prozas autoriem ir grieķu vēsturnieks un filozofs Plūtarhs (Πλούταρχος) (46.g.-120.g.m.ē.). Plūtarhs ir bijis ražīgs autors, tomēr lielākā daļa viņa darbu nav saglabājusies. *4.gs. sarakstā, kas pazīstams kā Lamprija katalogs (Catalogue of Lamprias), tiek minēti 227 darbi, tostarp antīkās*

biogrāfijas un eklektisku rakstu krājums, ko dēvē par *Morālijām* (*Ἠθικά*). *Morālijas* ir rakstu krājums, kas veltīts visdažādākajām tēmām. Tajā ietilps rētoriski darbi, reliģiski apraksti, diskusijas par tādiem jautājumiem kā pareģojumi un pēcnāves dzīve. Parādās arī apraksti par senajām reliģiskajām praksēm, izglītību un mūziku.²²

Plūtarha visplašāk lasītais darbs ir biogrāfiju sērija ar nosaukumu *Paralēlie dzīves apraksti* (*Vitae Parallelae*). Plūtarha *Paralēlajos dzīves aprakstos* savstarpēji pretstatīti slavenu grieķu un romiešu biogrāfiju pāri. Biogrāfiju pamatā ir salīdzināšanas princips (*synkrisis*), aplūkoti personības individualā diženuma veidojošie elementi politiskajā un karā sfērā. Tās ir divas darbības jomas, kas senajā pasaulē kalpoja par pierādījumu tikumam (*arete*).²³ Izņēmums ir Galbas, Otona, Artakserksa un Arata biogrāfijas, kas ir atsevišķi darbi.

Plūtarha biogrāfiju mērķis ir parādīt slavenu vīru raksturu. **Plūtarhs Aleksandra biogrāfijas ievadā atvainojas lasītājiem par to, ka ne visi nozīmīgie varoņu veikumi tiks atspoguļoti, kā arī ne visi tiks rūpīgi analizēti. Plūtarhs Aleksandra biogrāfijas ievadā norāda, ka viņš raksta biogrāfiju, nevis vēsturi, jo ne vienmēr svarīgākajos notikumos atklājas labais un ļaunais cilvēka dabā. Bieži niecīgs atgadījums, izteiciens vai joks, atklāj vairāk par cilvēka raksturu nekā cīņas, kurās mirst tūkstoši.** (Plutarchus. *Aleksandri*. 1.1-2) Šajā fragmentā Plūtarhs norāda uz to, ka viņa mērķis nav rakstīt vēsturi, bet gan biogrāfiju. Darba autors iezīmē, ka ne visiem notikumiem, kas ir bijuši valstiski nozīmīgi, viņš pievērsīsies pastiprināti un sniegs to analīzi. Vietām izklāsts būs īss. Plūtarhs pievērsas pazīmēm, kas atspoguļo cilvēka raksturu, pamatojoties uz šo uzstādījumu arī tiek veidota biogrāfijas konstrukcija.

Zinātniskajā literatūrā daudz tiek diskutēts par to, kāds bija Plūtarha mērķis rakstīt biogrāfiju pārus un kā lasītājiem izmantot paraugu, kuru Plūtarhs sniedz. Dominējošais uzskats ir tāds, ka Plūtarhs izmantoja biogrāfiju pāru dzīves kā noteicošo faktoru tikumības un netikuma jautājuma dziļākai izpētei. No lasītājiem tiek sagaidīts, ka viņi vadīs savu rīcību, izmantojot paraugu atspoguļojumu un analīzes rezultātā izdarītos secinājumus. Biogrāfijās integrēta Plūtarha attieksme pret tikumības un netikumības

²² Ancient history encyclopedia. <https://www.ancient.eu/plutarch/> (skatīts 05.03.2020)

²³ Beck M. *A Companion to Plutarch*. Malden MA& Oxford: Blackwell Publishing Limited, 2014, p.1

jautājumiem, kā arī praktisko iemaņu un stratēģiskās kompetences prezentācija, kas kopā ar morālo raksturu nosaka jebkura laikmeta vadītāju politisko un militāro efektivitāti.²⁴

Biogrāfijās uzmanība pievērsta tam, kā rakstura īpašības veicina vai kavē valstsvīra spēju sasniegt savai pilsētai labvēlīgus rezultātus. **Uzmanība pievērsta arī tam, kā varoņi mijiedarbojas ar citiem faktoriem darbā, proti, saviem spriedumiem, pārliecinātību, veiksmi, lai stiprinātu vai grautu panākumus.** Biogrāfijas sniedz priekšstatu par to, ko politiski aktīvam lasītājam vajadzētu atdarināt un no kā izvairīties. Plūtarhs pievēršas ne tikai morālās tikumības jautājumiem, bet arī sniedz apmācību sabiedrisko lietu pārvaldībā.²⁵

Katra Plūtarha biogrāfija koncentrējas uz dažiem galvenajiem politiskās vai militārās dzīves izaicinājumiem, vienlaikus iekļaujot plašu tikumu un netikumu kopumu. Biogrāfijās ievērojami pārklājas tikumi un netikumi, bet varoņu karjerā iegūtās centrālās mācības valsts un militārajā vadībā pārklājas minimāli. Katra biogrāfijas pāra pamatā esošie valstiskuma principi ir atšķirīgi. **Perikla un Fābija Maksima biogrāfijas, kas veido pāri, parāda, kā saskaroties ar publisku izsmieklu iespējams īstenot labāko politiku un gūt tautas atbalstu kritiskā brīdī. Agesilāja un Pompeja biogrāfijas parāda, kā vadīt politiskās alianses, ignorēt protestus, kas saistīti ar izvirzīto stratēģiju, atzīt ilglaicīgas labās gribas briesmas, kas var likt valstsvīriem kļūt pārlieku pārliecinātiem un padarīt viņus par draudu. Dēmetrija un Antonija biogrāfijas attur valdniekus pieņemt pārmērīgus pagodinājumus no citiem valdniekiem un brīdina viņus par glaimu radītām briesmām, vienlaikus parādot arī taisnīguma un personu labklājības ignorēšanas sekas.**²⁶

Judīte Mossmana (*Judith Mossman*) Plūtarham veltītā nodaļā darbā *Raksturošana sengrieķu literatūrā (Characterization in Ancient Greek Literature)* norāda, ka savu varoņu raksturošanai Plūtarhs izmanto piecas galvenās metodes. Tiešu komentāru, personas vai sabiedrisko viedokli, personāža sacīto tiešās vai netiešās runas veidā, anekdotes un **alternatīvo versiju**. Tiešu komentāru Plūtarhs sniedz gan stāstījuma veidā, gan ziņojot par citu varoņu viedokli. Gadījumos, kad tiek pausts kādas personas vai

²⁴ Jacobs G.S. Plutarch's Pragmatic Biographies. *Lessons for Statesmen and Generals in the Parallel Lives*. Leiden & Boston: Brill, 1968, p.416

²⁵ Jacobs G.S. Plutarch's Pragmatic Biographies. *Lessons for Statesmen and Generals in the Parallel Lives*. Leiden & Boston: Brill, 1968, p.417

²⁶ Jacobs G.S. Plutarch's Pragmatic Biographies. *Lessons for Statesmen and Generals in the Parallel Lives*. Leiden & Boston: Brill, 1968, p.417

sabiedrības viedoklis, ir svarīgi, kurš izsaka viedokli. Arī **alternatīvās versijas** gadījumā ir svarīgs avots. Tas var būt nosaukts vai nenosaukts. Judīte Mossmana norāda, ka no šiem visbiežāk tiek izmantota anekdote un alternatīvā versija. Tiešajai runai ir tendence būt īsai, bieži tā ir daļa no stāstītas anekdotes. Netiešā runa tiek izmantota tur, kur reizēm var gaidīt tiešu ziņojumu. Būtiska stāstnieka iejaukšanās, kas tieši saistīta ar rakstura aprakstu *Paralēlajos dzīves aprakstos* sastopama reti. Bieži būtisku stāstītāja komentāra vietu pārstāv salīdzinājums. **Bieži gadās, ka visas šīs metodes pārklājas un saplūst viena ar otru, tādējādi tekstūra veidojas sarežģīta un bagātīga.** Turklāt vēstītāja komentāri mēdz būt atšķirīgi. No izteikti personiska toņa, **kas rada pašraksturojumu** līdz netiešai norādei, kas var ietvert arī literāru citātu. Kā personību raksturojošie elementi tiek izmantotas arī metaforas un salīdzinājumi.²⁷

Romas imperatoru biogrāfijām ir pievērsies arī Plūtarha laikabiedrs Gajs Svetonijs Trankvills (*Gaius Suetonius Tranquillus*) (69.g.-122.g.m.ē.). Viņš bija rakstnieks, vēsturnieks, imperatora Adriana personīgais sekretārs. Viņa zināmākais darbs ir biogrāfiju sērija *Divpadsmit Cēzaru dzīves* (*De vita Caesarum*), kurā apkopotas Romas imperatoru biogrāfijas **sākot no Jūlija Cēzara līdz Domitiānam.** Citi Svetonija darbi, kas veltīti Romas ikdienas dzīvei, politikai, oratormākslai un slavenu rakstnieku, tostarp dzejnieku, vēsturnieku un gramatiķu dzīvei, saglabājušies fragmentāri vai ir pilnībā zuduši.²⁸ **Svetonijs Cēzaru biogrāfijas veido pēc noteiktas shēmas, līdz varas iegūšanai un pēc varas iegūšanas.** Kā norāda M. L. Gasparovs (M. Л. Гаспаров) Svetonijam tiek pārņemts tas, ka viņu īpaši neinteresē psiholoģiskā pēctecība. Svetonijs uzskaita katra imperatora tikumus un netikumus, nedomājot par to, kā tie sadzīvo vienā personā. Svetonijs neievēro hronoloģisko secību. Biogrāfiju autors kopā apvieno valdīšanas sākuma un beigu faktus, kas nav savstarpēji saistīti. Svetonijs apraksta imperatoru izskatu atrauti no vēsturiskā fona, sīki izpēta viņu privātās dzīves sīkumus, kamēr svarīgiem vēsturiskiem notikumiem pievēršas vien pastarpināti. Svetonijam tiek pārņemta arī neobjektivitāte attiecībā uz avotu izvēli, nedomājot par to atšķirību samierināšanu. M. L. Gasparovs uzsver to, ka pirms salīdzināt Svetoniju ar citiem autoriem ir jāapzinās

²⁷ Mossman J. Plutarch. Characterization in Ancient Greek Literature. *Studies in Ancient Greek Narrative*. Volume 4. Leiden & Boston: Brill, 2018. p. 486

²⁸ Гаспаров М. Л. Светоний и его книга. *Жизнь двенадцати цезарей*. Москва: Наука, 1993. стр. 344.

Svetonija darbam izvirzītais mērķis. Tieši darba **mērķis** ir tas, kas nosaka līdzekļu izvēli attiecīgajam darbam.²⁹

Plūtarhs bija morālists, viņš centās izprast cilvēka dvēseles likumus. Plūtarhs centās parādīt savu varoņu izdarības, redzēt kā vienā cilvēkā līdzās pastāvēja augsts gars un zemi netikumi, necilvēcība un gudrība valstiskos jautājumos. Svetonija mērķis bija nevis izskaidrot, bet tikai novērtēt notikumus. Plūtarhs centās apvienot slikto un labo savu varoņu personībā dialektiskā vienotībā. Svetonijs cenšas nodalīt labo un slikto imperatoru personībā un skatīties, kura daļa ņems virsroku. Piemēram, Nerona biogrāfijā Svetonijs runā par to, ka ne visas Nerona darbības ir pelnījušas kritiku, reizēm tās ir pelnījušas ievērojamu uzslavu. Svetonijs norāda, ka visas šīs darbības, dažkārt ievērojamas uzslavas vērtas, viņš sapulcinājis, lai atdalītu tās no likumpārkāpumiem un noziegumiem, par kuriem runās vēlāk. (Suetonius. *Nero*. 19.3) Tibērija biogrāfijā nozīmīga ir vieta, kur Svetonijs runā par motīviem pēc kuriem vadījās Augusts, izvēloties Tibēriju par mantinieku. Svetonijs norāda, ka Augusts ir pieņēmis šādu lēmumu, izvērtējot visas Tibērija stiprās un vājās puses un secinājis, ka viņa tikumi atsver netikumus. (Suetonius. *Tiberius*. 21. 2-3). M.L. Gasparovs norāda, ka nav iespējams precīzi noteikt vai Svetonijs ir pareizi uzminējis Augusta nodomus, bet viņš ir precīzi aprakstījis sava darba metodi.³⁰

Notikumu skaidrojums prasa izskatīt faktus savienojumā un mijiedarbībā sarežģītā cēloņu un seku virknē. Labie un ļaunie darbi dažkārt rodas no vieniem un tiem pašiem motīviem. Savukārt notikumu novērtēšana prasa iespējami pilnīgu fakta izolēšanu, jo tikai tad to var salīdzināt ar abstraktu tikumības mērauklu un pateikt par to labu vai sliktu. Svetonija mērķim ir nepieciešama sadrumstalotība. Biogrāfijās viņš notikumu secības vietā piedāvā izklaidētus faktus. Tiek ņemti vērā nevis imperatoru darbību motīvi, bet tikai pašas darbības un to rezultāti.³¹

Svetonija stilu var dēvēt par ikdienišķu, tajā nav patosa. **Svetonija stils nav nevīžīgs vai nevērīgs**. Svetonija izteiksme ir skaidra, kodolīga, bet bez izdaiļojumiem.

---

²⁹ Гаспаров М. Л. Светоний и его книга. *Жизнь двенадцати цезарей*. Москва: Наука, 1993. стр. 341-342.

³⁰ Гаспаров М. Л. Светоний и его книга. *Жизнь двенадцати цезарей*. Москва: Наука, 1993. стр. 347-348.

³¹ Гаспаров М. Л. Светоний и его книга. *Жизнь двенадцати цезарей*. Москва: Наука, 1993. стр. 348.

Teikumi ir informatīvi, neiedziļinoties svešās detaļās. Absolūtais ablatīvs, tagadnes divdabji, pakārtotie teikumi (**subordinate clauses**), aizpilda fonu, savukārt galvenais darbības vārds norāda, ko imperators teica vai darīja. Netiek izmantots ne sarunvalodas, ne augstais stils. (*Andrew Wallace-Hadrill*) to dēvē par antīko autoru lietišķo stilu.³²

Svetonijam raksturīga tehniskās leksikas iekļaušana, grieķu valodas vārdu lietošana un dokumentu burtiska citēšana. Tehniskās leksikas izmantošana parasti grauj augsto stilu, tādēļ vēsturnieki parasti to neizmanto. Svetonijs pareizi izmanto juridisko un birokrātisko terminoloģiju. Terminoloģijas izmantojums ir vairāk vērsts uz precizitāti, nevis raksturīgs augstajam stilam.³³

Svetonija teksts papildīts ar Homēra un trģēdiju autoru vārsēm. Daži no šiem grieķu citātiem nāk no latīņu valodas avotiem. Vienaldzība ar kādu Svetonijs tekstā iekļauj grieķu valodas vārdus, vēsturniekam nav iedomājama.³⁴

Svetonija vēlme citēt dokumentus ir vērtīgākais viņa nevēsturiskās pieejas produkts. Svetonija biogrāfijām un citiem viņa darbiem raksturīgi burtiski citāti, imperatoru edikti, inskripcijas, norādījumi, dzejas fragmenti, kas skandēti triumfa laikā vai teātrī un testamenti. Tie kopā ar anekdotiskiem teicieniem ieņem vēsturniekiem raksturīgo runu vietu.³⁵

Tas, ka Svetonijs mazāk pievērsies stilistiskiem izskaistinājumiem deva viņam iespēju saglabāt šos fragmentus, bet noveda arī pie tā, ka viņa teksts netika uzskatīts par izteikti māksliniecisku. Zinātniskā doma 20.gs beigās centās parādīt, ka Svetonijs ir kas vairāk nekā tikai faktu krājējs, kurus viņš nodod savam lasītājam. Piemēram, **Benedetto Kroks** (*Benedetto Croce*) nosauc to par informācijas pārpilnības ragu. Zinātniskā doma ir norādījusi uz Svetonija prasmi labi organizēt savu materiālu, Tomēr nedrīkst aizmirst, ka Svetonijs piederēja laikmetam, kad mākslinieciskā proza bija atsevišķa kategorija. Atbilstība kanoniem (**canons of propriety**), runas figūras, ritmiskas klauzulas (**rhythmic clausulae**) tika izmantotas un antīko tekstu centās pacelt augstāk par vienkāršo sarunvalodu un tehnisko literatūru. Ierastās metodes (vēsturiskie prēzenti un imperatīvi, sintaktiskās variācijas, straujas paratakses (**rapid parataxis**) un tempa variācijas, kā arī vārdu kārtības apvērsumi), ko izmantoja vēsturnieki, lai radītu daudzveidību un

³² Wallace-Hadrill A. *Suetonius*. London: Bristol Classical Press, 1995, p.19

³³ Wallace-Hadrill A. *Suetonius*. London: Bristol Classical Press, 1995, p. 20

³⁴ Wallace-Hadrill A. *Suetonius*. London: Bristol Classical Press, 1995, p.20

³⁵ Wallace-Hadrill A. *Suetonius*. London: Bristol Classical Press, 1995, p.21

saviņojumu, Svetonija stilam nav raksturīgas. Uz nemākslinieciska fona Svetonija darba tikumi: skaidrā organizācija, kodolīgā izteiksme un pievēršanās spilgtām detaļām, kļūst izteikti redzama.³⁶

Svetonija *De vita Caesarum* biogrāfiju formai ir raksturīgas divas formālās stila iezīmes: konsekventa trešās personas lietošana un materiāla sadalīšana tematiskajās kategorijās. Šīs Svetonija stila iezīmes atšķir viņu no citiem antīkajiem biogrāfiem. Svetonija darbos gandrīz visu biogrāfijas darbību un apspriešanu vada biogrāfijas subjekts. Uz to ir koncentrēta gandrīz jebkura detaļa un kategorija. Biogrāfijas subjekts gandrīz vienmēr nosaka teikuma darbības vārdu, izmantojot kontekstuālus notikumus, citas personas vai detaļas, kas attiecas uz tiešajiem objektiem (direct objects) un divdabjiem. Fakti ir iedalīti atsevišķās kategorijās, kas atbalsta kopējo ainu. Tas tiek darīts izmantojot rētorisku paņēmienu – *divisio*, kas signalizē par savu struktūru.³⁷

Svetonijs koncentrējas uz sava subjekta darbību tik konsekventi caur trešo personu, ka viņam pat nav jāatkārto subjekta vārds. Vienīgi Jūlija Cēzara biogrāfijā, kurai ir raksturīgi arī citi personāži, Svetonijs viņu bieži sauc par cēzaru. Vārds bieži netiek atkārtots garos posmos, vairāku teikumu ietvaros. Kad Svetonijs savās biogrāfijās iepazīstina ar jaunu tēmu, lasītājam jau ir skaidrs, kura ēšanas paradumi tiks aprakstīti. Pat teikumos, kuros imperators nav darbības virzītājs, saglabājas viņu centrālā loma diskusijā. Piemēram, aprakstot Cēzara militāros sasniegumus, galvenais temats ir karaspēks. Arī šādos gadījumos koncentrēšanās uz katra imperatora personāžu saglabājas. Šajā piemērā fragments atspoguļo Cēzara tikumus. Šādi izņēmumi parāda likumsakarību, atklājot cik lielā mērā Svetonija fokusu nodrošina katras sadaļas tematika un to atbalsta galveno darbības vārdu (**main verbs**) konsekvence. Cēzaru biogrāfijās šī stilistiskā tendence kļūst par piemērotu metaforu varas nostiprināšanai. Svetonija cēzaru biogrāfijās imperatori dominē gan diskusijā, gan darbībā.³⁸

Galvenie darbības vārdi Svetonija biogrāfijās konsekventi parādās trešajā personā, tie apzīmē biogrāfijas subjeku. Citi antīkie biogrāfi galvenos darbības vārdus salīdzinoši reti attiecina uz biogrāfijas subjeku. Šo figūru nozīmīgumu var vērtēt ņemot vērā citu

³⁶ Wallace-Hadrill A. *Suetonius*. London: Bristol Classical Press, 1995, pp.21-22.

³⁷ Power T. Introduction: The Originality of Suetonius. *Suetonius the Biographer. Studies in Roman Lives*. Oxford: Oxford University Press, 2014, pp.4-5.

³⁸ Power T. Introduction: The Originality of Suetonius. *Suetonius the Biographer. Studies in Roman Lives*. Oxford: Oxford University Press, 2014, pp.5-6.

seno biogrāfiju autoru salīdzinoši reto tendenci izmantot galvenos darbības vārdus biogrāfijas subjektam. Biogrāfijas subjektu viņi biežāk apraksta dažādās gramatiskās formās ar mazāk stingri konsekventu sintaksi. Svetonijam raksturīga izteikta koncentrēšanās uz biogrāfijas subjektu ne tikai tematiski, bet arī katra teikuma konstrukcijā.³⁹

Kā jau iepriekš minēts, otrs veids ko Svetonijs izmanto ir *divisio*. Klasiskajā rētorikā *divisio* ir tā runas daļa, kurā orators izklāsta runas galvenos punktus un vispārējo struktūru. Latīņu valodā pazīstams arī kā *partitio*. Šādā veidā informācija tiek sakārtota rindkopās vai kategorijās. Šis biogrāfiskās rakstniecības aspekts aizved pie jaunām galējībām. Virsraksti (*sugas*) (*Headings (species)*), kas izcelti pēc to atrašanās vietas, paziņo par katru jaunu kategoriju kurai biogrāfs pievēršas. Svetonijs izveido sava veida indeksu, kura atslēgvārdi parādās rindkopu sākumā. Pēc tam nodaļas bieži tiek sadalītas tālākās sadaļās. Īpaši, ja pieejamā informācija ilustrē vairāk nekā vienu punktu vai ir pilnīgāka par vienu anekdoti vai pierādījumu. Lai arī *divisio* ir izplatīts starp antīkajiem autoriem, neviens to neizmanto tikpat bieži un izsmalcināti kā Svetonijs. Kategoriju izkārtojums bija antīkās biogrāfijas iezīme vēl pirms Svetonija. Noteikti temati bija raksturīgi biogrāfiskajai prozai, tomēr neviens no agrākajiem biogrāfiem netuvojās tādām sistemātiskās konsekvences līmenim kā Svetonijs.⁴⁰

Svetonija Cēzaru biogrāfijās literāros citātus saka biogrāfijas varoņi. Svetonijs izmanto biogrāfiska subjekta valodu, lai parādītu viņa raksturu. Lielākā daļa literāro citātu Svetonija biogrāfijā ir imperatora ironiskas pārdomas par valdīšanas slogu, kas raksturīgi biogrāfijas pārejas periodam. Uzmanība, kas tiek pievērsta literāru darbu izpildījumam Svetonija laika sabiedrībā, izskaidro literāru citāti iekļāvumu. Biogrāfijas pārejas periods ir brīdis, kurā klausītājs tiek aicināts just līdzīgi imperatora personāžam kā literatūras entuziastam. Izņēmums ir Nerona biogrāfija, kur citējumi rada pretēju efektu.⁴¹

Svetonijs Romas imperatorus parāda kā literāru citātu izpildītājus, viņi poētiski izpaužās kritiskos brīžos, kas saistīti gan ar Romas impērijas pārvaldīšanu, gan ar viņu

---

³⁹ Power T. Introduction: The Originality of Suetonius. *Suetonius the Biographer. Studies in Roman Lives*. Oxford: Oxford University Press, 2014, pp.6-7.

⁴⁰ Power T. Introduction: The Originality of Suetonius. *Suetonius the Biographer. Studies in Roman Lives*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p.8

⁴¹ Mitchell J. Literary quotation as literary performance in Suetonius. *The Classical Journal* Vol. 110, No.3. p.333 (pp.333-355).

pašu personīgo dzīvi. Svetonijs literāro citātu izmanto kā līdzekli, lai radītu distanci starp publiskajām un privātajām raksturiezīmēm.⁴²

Temata ziņā citāti ir iedalāmi divās kategorijās. Citāti, kas ilustrē imperatora rakstura asprātību un citāti, kas atspoguļo varas tēmu un valdīšanas slogu. Biogrāfijās ir sastopami 22 literāri citāti, kurus ir izteikuši paši imperatori. Cīttēts tiek Homērs, Vergīlijs, traģēdiju un grieķu komēdiju autori. Literārie citāti nav sastopami vienīgi Galbas, Tita un Vitēlija biogrāfijās.⁴³

Cēzaru izmantotie literārie citāti var sniegt pierādījumu par asprātību, kalpot par labās un sliktās rīcības katalogiem vai pārvirzīt stāstījumu uz citu tēmu. Šī pēdējā funkcija ir līdz šim tipiskākā, un šajā gadījumā citāta tēma gandrīz vienmēr ir vara un impērijas varas nasta.⁴⁴

3. **DIEGEMA PERSONĪBAS IEZĪMJU KONSTRUĒJUMĀ PLŪTARHA UN SVETONIJA BIOGRĀFIJĀS**

Plūtarha biogrāfiju mērķis ir parādīt vēsturisko personu raksturu, pamatojoties uz to lasītājs var izdarīt secinājumus attiecībā uz labu un ļaunu rīcību savā dzīvē. Šim mērķim tad arī tiek pakļauta biogrāfijas konstrukcija. Cēzara biogrāfijā Plūtarhs pastiprināti pievēršas atsevišķiem notikumiem, savukārt citus piemin īsi un tos neanalizē.

Saskaņā ar *progymnasmata* tekstiem ir četri apraksta (*diegemas*) veidi. Mītiskais, fiktīvais (dramatiskais), vēsturiskais, politiskais vai privātais. Plūtarha *Cēzars* un Svetonija *Dievišķais Jūlijs* pieder pie vēsturiskā apraksta veida (ἱστορικό v

⁴² Mitchell J. Literary quotation as literary performance in Suetonius. *The Classical Journal* Vol. 110, No.3. p.334 (pp.333-355).

⁴³ Mitchell J. Literary quotation as literary performance in Suetonius. *The Classical Journal* Vol. 110, No.3. p.338 (pp.333-355).

⁴⁴ Mitchell J. Literary quotation as literary performance in Suetonius. *The Classical Journal* Vol. 110, No.3. p.341 (pp.333-355).

εἶδη δὲ διηγήματος Biogrāfijās sniegts pārskats par notikumiem, kas norisinājušies apmēram gadsimtu pirms to atspoguļojuma konkrētos darbos. Vietām autors sniedz dramatisku notikumu tēlojumu. Saskaņā ar *progymnasmata* tekstiem dramatiski ir tādi apraksta veidi, par kuriem neziņo darba autors, bet gan kāda iesaistītā persona, kā arī tie, kuri ir izdomāti. Plūtarha biogrāfijā pie dramatiskā apraksts veida (δραματικὸν εἶδη δὲ διηγήματος) pieder tiešās runas atspoguļojums, kas bieži ir anekdotes (*chreia*) sastāvdaļa.

Interesants ir tiešās un netiešās runas izmantojums Plūtarha un Svetonija biogrāfijās. Tiešās un netiešās runas veidā tiek atspoguļots paša Cēzara sacītais, kā arī citu personu domas. Izmantojot tiešo un netiešo runu, tiek atspoguļota Cēzara personību, kā arī pausta attieksme pret notikumiem, kas skar Cēzara dzīvi.

Plūtarha Cēzara biogrāfijā Sullas un viņa oponentu domas par Jūliju Cēzaru autors atspoguļo netiešās runas veidā.

[...], ἐνίῳν λεγόντων ὅτι εἴχοι λόγον ποκτιννύναι ἵνα δατηλῆκοτον, οὐκ ἔφη νοῦν ἔχειν αὐτοῦς, εἰ μὴ πολλοὺς ἄλλοι παίδι τῶν Μαρίων ἐνορῶσι. (*Plut. Caes. 1.2*)

[...] dažī teica, ka nav nepieciešamu iemeslu nogalināt tik jaunu cilvēku, [Sulla] atbildēja, ka viņiem nav prāta, jo daudzi jaunieši šajā Mariji redzami.

Svetonija biogrāfijā šīs Sullas pārdomas izteiktas tiešās runas veidā.

Satis constat Sullam, cum deprecantibus amicissimis et ornatissimis uiris aliquamdiu denegasset atque illi pertinaciter contenderent, expugnatum tandem proclamasse siue diuinitus siue aliqua coniectura: "uincerent ac sibi haberent, dum modo scirent eum, quem incolumem tanto opere cuperent, quandoque optimatum partibus, quas secum simul defendissent, exitio futurum; nam Caesari multos Marios inesse." (*Suet. Jul. 1.3*)

Sulla beidzot piekrita, kad mēģināja izlūgties vislielākie labvēļi un godājamākie vīri, kādu laiku bija atraidījis un viņi neatlaidīgi pūlējās, kad beidzot bija padevies iesaucās vai dievišķā iedvesmā, vai citā veidā: "Lai būtu, esat uzvarējuši! Tomēr ziniet, ka viņš, kurš neskarts ievērojamus darbus vēlēties, kādā

brīdī optimātu partijas, kuru mēs kopīgi ar jums esam aizstāvējuši, bojā aizies. Jo Cēzarā daudzi Mariji atrodas.”

Šajā fragmentā parādās Sullas viedoklis par Jūliju Cēzaru, kas tiek izteikts kodolīgā veidā. Tiek izmantota sinekdoha: [...]; *nam Caesari multos Marios inesse. Tulkojums: [...] jo Cēzarā daudzi Mariji atrodas.* Sulla tādā veidā norāda uz Cēzara mērķtiecību un citām viņa rakstura īpašībām, pateicoties kurām viņš nākotnē daudz sasniegs. Kamēr Cēzars tieši nemaz netiek raksturots. Atziņa, ka Cēzars reiz kļūs par optimātu bojāejas cēloni, jau pašā sākumā vērš uzmanību uz pārmaiņām Romā Cēzara valdīšanas laikā.

***Progymnasmata* tekstu autori veidojot aprakstu iesaka izmantot dažādas gramatiskās konstrukcijas, tostarp tiešās un netiešās runas kombināciju.** Plūtārhs seko šim paraugam un atspoguļojot Cicerona domas par Jūliju Cēzaru savā starpā kombinē tiešo un netiešo runu.

[...] *Κικέ ρων ἔ λεγε τῆς ἄλλοις ἅ πασιν ἐπιβουλεύμασιν ἂ τῷ καὶ πολιτεῦμασι τυραννικῇν ἐνοῶν διὰ νοίαν, ἄλλ ὅταν ἔφη, ‘τῆν κόμην οὔτω διακειμένην περιττῶς ἴδω κάκεινον ἐνὶ δακτύῳ κνώμενον ὅ μοι δοκεῖ πάλιν ὄτος ἄνθρωπος εἰς νοῦν ἂν ἐμβαλέσθαι τηλικῶτον κακόν, ἀνάιρεσιν ἦ ζῆλωμαίων πολιτείας.’ (Plut. Caes. 4.4)*

Cicerons teica, ka visiem viņa plāniem un politiskajiem principiem tirāniskus nodomos saskata. Teica: “Bet kad matus tādā veidā sakārtojušu es redzu viņu ar vienu pirkstu kasošu man nešķiet, ka šim vīram prātā ienāktu tik liels sliktums, kā Romas iekārtas iznīcināšana.”

Sākumā izmantota netiešā runa norādot uz to, ka Cēzara nodomos un uzvedībā viņš saskata tirāniskus nolūkus. Tam pretstatītas tiek Cicerona šaubas, kas izteiktas tiešās runas veidā. Viņš norāda, ka nav spējīgs noticēt tam, ka cilvēks, kura mati ir rūpīgi sakārtoti, un kurš kasa galvu ar vienu pirkstu, būtu spējīgs uz tādu noziegumu, kā Romas politiskās sistēmas gāšana. Cicerona norāde par galvas kasīšanu atspoguļo Cēzara ķermeņa valodu.

Atspoguļotajos fragmentos paustās Sullas un Cicerona domas par Jūliju Cēzaru raksturo viņa personību, kā arī vērš lasītāja uzmanību uz pārmaiņām, kuras Cēzars

ieviesīs politiskajā dzīvē un Romas valsts iekārtā. Sulla sniedz norādes par Jūlija Cēzara mērķtiecību, salīdzinot viņu ar Mariju. Savukārt Cicerons iezīmē draudus Romas valsts iekārtai, ko var radīt Cēzara tieksme pēc neierobežotas varas. Tas, ka Plūtarhs šos vārdus ir licis teikt vēsturiski nozīmīgām personām, pastiprina to nozīmību un rada ticamību.

Daudzos gadījumos tiešā runa ir daļa no anekdotes (*chreia*). Tiešās runas atspoguļojumu, kas ir daļa no anekdotes (*chreia*) var novērot Plūtarha biogrāfijā vairākkārt (ATSAUCES). Bieži anekdoti (*chreia*) ievada vēstītāja komentārs.

τῆς δὲ περὶ τῆς διαιτανῶς κολίαν κίκε νο πῶιο νται σῆμε ὄν, τι τοῦ δειπνίζοντος ὡς τὸν ἐν Μεδιολάῳ ξένο ὕΟ αλλερίου Λέοντος παραθέντος ἄσπαργον καὶ μύρον ἔλαίου καταχέαντος, ἃ τὸς μεν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσι δὲ πλεξεί[ε] ἦρκει γὰρ, ἔφη, ἄτο μὴ χῆσθαι τῶς ἄπαρέσκουσι δὲ τῆς τοιαύτης γροικίαν ἐξελέγγων ὡς ἐστι γροικος. (Plut. Caes. 17.5-6)

Viņa pieticību un vienkāršību ēšanā raksturo šāds gadījums. Kādreiz Mediolanā viņš bija Valerija Leonta viesis, kas viņu un viņa draugus pacienāja ar spargēliem, kuri nebija sagatavoti ar olīveļļu. Pats viņš ēda tos ļoti labprāt, bet viņa draugi nebija apmierināti un kurnēja.

— Ja negaršo, lai neēd, un ar to diezgan, — viņš tiem sašutis aizrādīja, — bet, kas šādu ēdienu sauc par rupju zemnieku ēdienu, pats ir rupjš zemnieks.

τῆς δὲ περὶ τῆς διαιτανῶς κολίαν κίκε νο πῶιο νται σῆμε ον, σημειῶν, [...] (Plut. Caes. 17.5)

Bet par viņa mērenības dzīvesveidu parādīja zīme, [...]

Tam seko kāda atgadījuma izklāsts par to, ka Mediolanā viņš tika cienāts ar neatbilstoši pagatavotiem spargēliem. Kamēr viņa draugi izteica neapmierinātību, viņš tos labprāt ēda. Saviem draugiem viņš vēl izteica pārmetumus. (Plut. Caes. 17.5-6)

Anekdotēm (*chreia*) Plūtarha biogrāfijā ir nozīmīga loma Cēzara rakstura attēlošanā, jo tās atspoguļo dažādas viņa rakstura nianšes. Svetonijs atspoguļojot līdzīgas Cēzara rakstura iezīmes lieto tiešu komentāru.

Saskaņā ar *progymnasmata* tekstiem apraksta elementi ir seši. Persona, rīcība, laiks, vieta, darbības veids un tās iemesls. Ja kaut viens no tiem iztrūkst vēstījums kļūst nepilnīgs, kas var novest pie neskaidrības. Plūtarha *Cēzara* biogrāfijā 9.1 - 10.7 nodaļā sniegts apraksts par Klodija un Cēzara sievas attiecībām. Apraksts sākas ar ievadu, kurā norādīts, ka Cēzara pretūra pagāja mierīgi, vien viņa paša namā notika kāds nepatīkams atgadījums. Šajā aprakstā par Klodiju iesaistītās personas ir piecas: Klodijs, Cēzara sieva – Pompeja, Cēzara māte – Aurēlija un divas kalpones. No visām iesaistītajām personām tuvāk raksturots tiek vienīgi Klodijs.

Πό πλιος Κλώ διος ἦν ἀνὴρ γένει μὲν εὐπατρίδης καὶ πλοῦτος καὶ λόγῳ λαμπρότερος ὕβρει δὲ καὶ θρασύτητι τῶν ἐπὶ βδελυρίᾳ περιβοήτων οὐδενὸν σδεύτερος [...] (Plut. Caes. 9.1)

Pūblijs Klodijs bija cilvēks piederīgs labai dzimtai, bagātībai un spožai vārda mākslai, bet nekrietnībā, nekaunībā un zemiskumā iekš slavenajiem nebija neviena cita.

Fragmentā tiek runāts par Klodija izcelsmi, norādīts uz viņa raksturu un uzvedību. Izcelta viņa bagātība un daiļrunība, bet viņš pats raksturots kā nekrietns un nekaunīgs cilvēks, kura rīcība zemiskumā nepārspēj nevienu citu. Rīcība šajā piemērā ir ielaušanās Cēzara namā. Klodijs raksturots kā nekrietns cilvēks, attiecīgi arī viņa rīcība ir nekrietna. Viņa rīcība bija brīvprātīga. Darbība tika veikta izmantojot viltu, jo Cēzara namā viņš plānoja iekļūt pārgērbies par sievieti. Darbības iemesls bija Klodija iekāre attiecībā pret Cēzara sievu. Uz konkrēto rīcību viņu pamudināja tas, ka sieviešu telpas tika labi apsargātas. Vienīgais veids kā tajās varēja iekļūt bija pārgērbjoties sieviešu drānās. Darbības vieta bija Cēzara nams. Pati darbība notika naktī dievietei veltīto svētku laikā. Šiem svētkiem tiek veltīta atsevišķa atkāpe, kurā runāts par konkrēto dievieti un tās kultu.

[2] οὗτος ἦρα Πομπηΐας ἦς καὶ σαρος γυναικὸς ὅο δὲ ἀπὸ τῆς κοῦσης, ἀλλὰ φυλακαὶ τῆς γυναικωνίτιδος κριβῆς ἦσαν, τε μὴ τηροῦτο καὶ σαρος ἀόρηλίστα, γυνὴ σώφρων, περιέπουσα τὴν νύμφην εἰ χαλεπὴν καὶ παρακεκινδυνευμένην ἵατο εἰ ποίει τῆν ντευξιν. (Plut. Caes. 9.2)

Viņš iemīlējies Pompejā, Cēzara sievā, un ne viņas atraidīts. Bet rūpīga novērošana bija pār sieviešu telpām, jo Cēzara māte Aurēlija, saprātīga sieviete, rīkodamās jauno sievu vienmēr smagu un riskantu viņiem radīja tikšanos.

Ὁ Κλώ διοσοῦπω γενειῶν καὶ διὰ τοῦτο λή σεινοῖό μενοςέσθητα καὶ σκευὴ νψαλτρὶ ας ἀναλαβῶ νέχῳ ρει νέα γυναικὶ τῆ νῶψιν ἐοικῶ ς καὶ ταῖς θύ ραιςέπιτυχῶ νάνεωγμέ ναισεισή χθημὲ νάδεῶς ὑπὸ τῆς συνειδυί ασθεραπαινί δος [...] (Plut. Caes. 10.1)

Klodijs vēl bez bārdas esošs un caur šo pieņemdams, ka nepamanīs, arfistes apģērbu un aksesuārus paņēmis, jaunai sievietei pēc izskata būdams līdzīgs un durvīm veiksmīgi atveroties, zinoša kalpone viņu ieveda.

Šajā aprakstā par Klodiju parādās visi seši elementi, kas padara to ticamu un skaidru. Iemeslu kādēļ Klodijam bija nepieciešams iekļūt sieviešu telpās ir skaidrs no autora norādes, ka tās tika labi apsargātas. Ticamību tam, ka Klodijs varētu iekļūt sieviešu telpās nepamanīts sniedz norāde, ka viņam vēl nebija sākusi augt bārda.

Svetonijs Cēzara biogrāfijā atsaucas uz šo atgadījumu runājot par Cēzara laulībām ar Pompeju. Svetonijs norāda, ka vēlāk Cēzars no Pompejas šķīrās uz aizdomu pamata par viņas attiecībām ar Pūbliju Klodiju. Atgadījumu ar Klodiju Svetonijs raksturo īsi.

[...]; cum qua deinde diuortium fecit adulteratam opinatus a Publio Clodio, quem inter publicas caerimonias penetrasse ad eam muliebri ueste tam constans fama erat, ut senatus quaestionem de pollutis sacris decreuerit. (*Suet. Jul. 6.2*)

[...]; ar kuru vēlāk šķiršanos panāca, aizdomās par laulības pārkāpšanu ar Pūbliju Klodiju, ka viņš publiskos svētkos sievišķīgā apģērbā iekļuva, tik ļoti baumots tika, ka senāts izmeklēšanu svētuma apgānīšanā pieņēma.

Plūtarha biogrāfijā konkrētais Cēzara privātās dzīves notikums nepalika bez sekām arī publiskajā telpā, jo Klodijs tika pieķerts un patriekts no Cēzara nama. Par to sievietes jau tajā pašā vakarā izstāstīja saviem vīriem. Klodijs šī atgadījuma dēļ tika apsūdzēts noziegumā pret dieviem. Tiesā Cēzars atzīmēja, ka par šo notikumu neko

nezinot, bet neatkarīgi no tā šķīrās no Pompejas, jo nevēlējās, lai pār viņa sievu kristu kaut aizdomu ēna. Tādā veidā Cēzars pierādīja cik svarīga viņam ir reputācija.

Saskaņā ar *progymnasmata* tekstiem atkārtotas atsauces uz tām pašām lietām var radīt neskaidrību, vēstījums tādā veidā kļūst garš un var nogurdināt lasītāju. Tādēļ nepieciešams to papildināt ar dažādām konstrukcijām. Reizēm nepieciešams atgādināt par notikumiem ar vienkāršu faktu izklāstu, citreiz apkopot faktus. Dažreiz auditorijai nepieciešams atgādināt kādus piemirstus faktus. Plūtarhs atgādina par notikumu ar Klodiju, runājot par Cēzara konsulātu. (Plut. Caes. 14.9)

Klodija ievēlēšanu par tribūnu Plūtarhs min kā pašu nekrietnāko pasākumu Cēzara konsulāta laikā.

Pie šī notikuma atgriežas arī Svetonijs *Dievišķā Jūlija* 74. nodaļā runājot par Cēzara iecietību pret saviem nelabvēļiem (Suet. Jul. 74.2). Svetonijs atgādina, ka Klodijs, Cēzara sievas pavedējs, tika izsaukts tiesas priekšā par svētuma apgānīšanu.

Svetonijs runā par Cēzaru, kurš izsaukts par liecinieku tiesā apgalvojot, ka par šo notikumu neko neiznot.

Saskaņā ar Ailija Teona uzstādījumiem apraksts nav vienveidīgs, tas var būt paziņojošs, ieliegts, ieausts, saspiests, un izvērsts. Hermogēns norāda, ka apraksta formas ir tieši aprakstoša, netieši aprakstoša, jautājoša, beszaikļa savienojuma (ἀσύνδετον) un salīdzinoša. Tieši aprakstošajai un paziņojošajai formai raksturīgs nominatīva locījums. Netieši aprakstošajā formā tiek izmantots akuzatīva, ģenitīva, datīva vai vokatīva locījums. Grieķu valodā bieži tiek izmantota konstrukcija akuzatīvs ar infinitīvu.

Plūtarha *Cēzara* biogrāfijā minot faktus, kas saistīti ar Cēzara dzīvi, apraksts tiek veidots tieši un netieši aprakstošā formā. Nominatīva locījums bieži tiek izmantots vienkāršā veidā izklāstot faktus, kam autors nepievēršas pastiprināti. Par tiem parasti tiek vēstīts īsi. Bieži runājot par lietām, kas autoram ir svarīgas mērķa sasniegšanai, tiek izmantoti citi locījumi. Konstrukcija akuzatīvs ar infinitīvu bieži tiek izmantota norādot uz kādu alternatīvu notikumu virzību, vai atspoguļojot kādus neticamus notikumus.

τοιαῦτα μὲν ὃν λέγεται γενέσθαι τὰ πρῶτον ἐν Γαλακίαις (Plut. Caes. 15.1)

Stāsta, ka šo viņš paveicis pirms Gallu kara.

Konstrukciju akuzatīvs ar infinitīvu, atspoguļojot neticamus notikumus Plūtarhs Cēzara biogrāfijā lieto nodaļā 19.5 Skaits uz kuru norāda Plūtarhs šķiet neticams.

ἀριθμὸν δὲ νεκρῶν μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι λέγουσι. (Plut. Caes. 19.5)

Runā, ka mirušo skaits esot bijis astoņas miriādes.

Aprakstu ir iespējams izvērst vai saspīest. Plūtarhs vietām izvērš vēstījumu, bet vietām to sašaurina. Izvērst aprakstu var divos veidos, sniedzot detalizētu kāda priekšmeta vai parādības raksturojumu, kā arī izvēršot plašumā kāda personāža teikto. Plūtarhs Cēzara biogrāfijā izmanto abus paņēmienus. Biogrāfijā parādās izvērsts apraksts par tiltu, kuru Cēzars uzbūvēja pār Reinu (Plut. Caes. 22.4).

Fargmentā smalki aprakstīta upe. Šī ir viena no nedaudzajām vietām Cēzara biogrāfijas kontekstā, kur parādās detalizēts dabas apraksts.

Tiltam pār Reinu ir arī simboliska nozīme. Tilts kalpo par atgādinājumu Cēzara paveiktajam, jo viņš bija pirmais karavadonis, kuram ar karaspēku izdevās pāriet pār Reinu. Uzbūvēdams tiltu viņš uzcēla pieminekli pats sev.

Izvērsts runas apraksts parādās Cicerona sacītajā par Cēzaru 4.4. nodaļā. Šajā fragmentā runāts par nelaimi pie kā var novest Cēzara patvaldība.

Izvērstu aprakstu Cēzara biogrāfijā var novērot tajās vietās, kas ir nozīmīgas biogrāfijas kontekstā. Piemēram, smalki tiek aprakstīta Cēzara nogalināšana, kā arī zīmes, kas norādīja uz sazvērestību. Izvērsti aprakstīti arī Cēzara nogalināšanas iemesli. Smalki aprakstītas arī Cēzara kaujas ainas pret Pompeju, kamēr citviet Cēzara aprakstītie karagājieni pieminēti vien garāmejot.

Svetonijs par Cēzara karagājieniem parasti vēsta īsi. Nodaļā 25.1-2 Svetonijs sniedz Cēzara panākumu uzskaitījumu. Uzskaitījumu Svetonijs sāk ar norādi par Cēzara paveikto deviņu gadu laikā.

gessit autem nouem annis, quibus in imperio fuit, haec fere. (Suet. Jul. 25.1)

Deviņu gadu laikā, kuros viņš valdīja, tas notika apmēram šādi.

Tālāk viņš īsi uzskaita Cēzara panākumus, pieminot arī dažas neveiksmes.

Saskaņā ar Ailija Teona uzstādījumiem vēstījuma tikumi ir trīs. Skaidrība, kodolīgums un ticība. Aftonijs min arī ceturto – grieķu valodas tīrību. Plūtarha

Cēzara biogrāfijā tiek izskaidrots Sullas naidis pret Cēzaru, tas sniedz vēstījumam ticamību. Kā šī naida iemesls tiek minēta Cēzara radniecība ar Mariju un viņa sievas radniecība ar Cinnu. (*Plut. Caes. 1.1*)

Svetonja Cēzara biogrāfijā minēts vien tas, ka diktators Sulla nekādi nav varējis panākt Cēzara un Kornēlijas laulības šķiršanu.

[...]; neque ut repudiaret compelli a dictatore Sulla ullo modo potuit. (Suet. Jul. 1.1)

Iepriekš tiek norādīts, ka Cēzars apprecējis Kornēliju, tā Kinnas meitu, kurš četras reizes ir bijis konsuls.

[...], Corneliā Cinnāe quater consulis filiam duxit uxorem, [...] (*Suet. Jul. 1.1*)

Tādā veidā lasītājam netiešā veidā tiek dota norāde, ka Cēzara laulībai ar Kinnas meitu var būt kāda saistība ar Sullas naidu. Šāda veida apgalvojums saskaņā ar *progymnasmata* tekstiem ir pretrunā skaidrībai, jo informācija līdz lasītājam nonāk pastarpināti.

Plūtarhs pārsvarā sniedz hronoloģisku notikumu secību. Savukārt Svetonijs sākumā hronoloģiski izklāsta Cēzara biogrāfiju, pievēršoties viņa jaunībai, kara gaitām, valsts amatam, bet tālāk, pievēršoties konkrētām Cēzara īpašībām, viņš notikumus jauc kopā.

Saskaņā ar *progymnasmata* tekstiem skaidrības labā vajadzētu izvairīties no garu atkāpju ievietošanas stāstījuma vidū, jo tas var novērst lasītāja uzmanību no iepriekš sacītā, kā rezultātā var būt nepieciešams atgādinājums par to, kas tika teikts iepriekš. Plūtarha Cēzara biogrāfijā bieži sastopamas garas atkāpes. Gara atkāpe biogrāfijas sākumposmā parādās runājot par Cēzara rētorikas un filozofijas skolotāju – Apolloniju. Plaši tiek izvērsts apraksts par Cēzara panākumiem retorikas jomā. (*Plut. Caes. 3.1*)

Šī atkāpe netraucē teksta kopējai uztverei, jo labi iekļaujas izklāstā par Cēzara jaunību. Pirms atkāpes tiek norādīts, ka Sullas varai mazinoties, tuvinieki aicināja Cēzaru atgriezties Romā, bet viņš esot aizbraucis uz Rodu klausīties Apollonija lekcijas. Tam seko atkāpe, kurā tiek runāts par Apolloniju un viņa skolēniem, kā arī Cēzara panākumiem daiļrunā, liekot uzsvaru uz to, ka viņa mērķis tomēr esot bijis panākumi politikā un karā. Pēc atkāpes izklāsts turpinās par to, ka atgriezies Romā Cēzars

ierosināja sūdzību pret Dolabellu. Šajā situācijā nav nepieciešams atgādinājums par iepriekš sacīto, jo notikumi seko viens otram. Šī atkāpe sniedz informāciju par Cēzara skolotāju, kā arī parāda atsevišķu šķautni Cēzara personībā. Tā norāda uz Cēzara vēlmi būt izcilam politikā un karā, ko viņš vēlāk arī pierāda, uzveicot daudzas ciltis un kļūstot par pirmo personu Romas politiskajā dzīvē. Norāde, ka Cēzars daiļrunā ieguva otro vietu, jo pēc pirmās necentās, liecina par Cēzara izcilību, kuru viņš būtu spējis sasniegt arī šajā tik nozīmīgajā dzīves jomā, ja vien to būtu vēlējies. Atkāpe arī kalpo par ievadu tālākajam notikumam izklāstam par Cēzara sūdzību pret Dolabellu.

Šīs atkāpes ievietošana tekstā, kalpo par atslodzi lasītāja prātam, kā arī sniedz savu ieguldījumu tēmas labākai izpratnei.

Svetonija tekstā Apollonijs tiek pieminēts īsi un par Cēzara retorikas studijām nekas netiek teikts. (Suet. Jul. 4.1)

Šajos fragmentos var novērot atšķirību divu autoru tekstos runājot par vienu notikumu. Plūtarhs šo notikumu izmanto, lai norādītu uz Cēzara izcilību citās dzīves jomās, ne tikai karā un politiskajā dzīvē. Savukārt Svetonijs norāda uz šo notikumu Cēzara dzīvē kā glābiņu no nelabvēļiem. Apraksts par Cēzara panākumiem daiļrunā Plūtraha biogrāfijā sniedz ieskatu Cēzara personībā un vienlaicīgi arī pārliecina lasītāju par Cēzara prasmēm retorikas jomā. Plūtarha biogrāfijas kontekstā šis aspekts ir svarīgs, jo arī tālāk tekstā raksturoti kādi Cēzara runu panākumi.

Plūtarha biogrāfijā gara atkāpe izmantota arī raksturojot dievietes *Bona dea* izcelsmi un tās kultu, kuras svētku laikā Klodijs mēģināja iekļūt Cēzara namā un pavadināt viņa sievu. Konkrētā atkāpe iezīmē atmosfēru, kuras laikā Klodijs tērpies sieviešu drānās ir ieradies Cēzara namā. Svetonijs šo epizodi īpaši neizvērs.

Svetonijs biogrāfijā *Dievišķais Cēzars* sniedz atkāpi par viņa zirgu. To viņš iekļauj aprakstā par Cēzara karamākslas paņēmieniem (Suet. Jul. 60). Cēzars aizsūta prom zirgus, lai liegtu kareivjiem iespēju bēgt. Cēzars aizsūtīja prom arī savu zirgu, kas tad tiek tuvāk aprakstīts. Šajā aprakstā raksturots zirga izskats un sniegta informācija par pareģojumu, kas saistīts ar šī zirga dzimšanu.

Saskaņā ar *progymnasmata* tekstiem pretrunā skaidrībai ir biežs hiperbatona lietojums. Tomēr *progymnasmata* tekstu autori neizslēdz to pielietojumu vispār, jo tas padara izteiksmi daudzveidīgu. Plūtarha Cēzara biogrāfijā hiperbatons tiek

izmantots atspoguļojot tiešo runu. Kad Cēzaram piešķīra Piealpu un Pāralpu Galliju, Katonu, kas mēģināja tam pretoties, Cēzars pavēlēja vest uz cietumu. Pārējie senatori bija sašutuši, tādēļ kopā ar Cēzaru kūrijā iegāja vien daži.

εἰπόντος δὲ Κονσιδίου τινὸς τῶν σφόδρα γερόντων ὡς φοβούμενοι τὰ ὅπλα
καὶ τοὺς στρατιώτας οὐ συνέρχονται, ‘τί οὖν’ ἔφη ὁ Καῖσαρ, ‘οὐ καὶ σὺ
ταῦτα δεδιὼς οἰκουρεῖς;’ (Plut. Caes. 14.8)

*Kad Konsīdijs, kāds ļoti vecs vīrs teica, ka baidīdamies ieročus un kareivjus
neesot sanākuši, Cēzars atbildējis: “Kāpēc patiesi tu šos baidīdamies nepaliki
mājās?”*

Šajā Cēzara atbildē pirms izteicēja [...]οἰκουρεῖς; [...] parādās papildinātājs [...] ταῦτα δεδιὼς [...].Papildinātāja atrašanās teikuma vidū, pievērš šai daļai pastiprinātu uzmanību. Cēzars tādā veidā uzsver to, ka tieši bailes ir tās, kas kavējušas pērējos senatorus ierasties. Šajā Cēzara izteikumā parādās ironija un pārākuma sajūta.

Kad Cēzars dabūja pārvaldīšanā Spāniju, viņš ar saviem ceļa biedriem braucis gar kādu necilu Alpu pilsētiņu. Kāds no viņa ceļa biedriem izteicis ironisku piezīmi par to, ka ir maz ticams, ka arī šādā vietā notiek cīņa par amatiem, sacensība pirmās vietas dēļ un ievērojamāko pilsoņu savstarpēja skaudība. Uz ko Cēzars viņiem nopietni atbildējis, ka viņš labāk būtu pirmais šādā vietā, nekā otrais Romā. Arī šajā Cēzara izteikumā parādās hiperbatona lietojums.

[...] τὸν δὲ Καῖσαρ σπουδάσαντα πρὸς αὐτοὺς εἶπεῖν, ‘ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην
παρὰ τούτοις εἶναι μᾶλλον πρῶτο ς ἢ παρὰ Ῥωμαίους δεύτερος.’ (Plut. Caes. 11.2)

“Es vēlētos priekš šiem labāk būt pirmais, nekā priekš romiešiem otrais.”

Izmantojot hiperbatonu tiek izcelts vārdu savienojums [...] παρὰ τοῦ τοις [...], kam pretstatīts [...] παρὰ Ῥωμαίους [...].Tādā veidā tiek izcelts tas, kā labā Cēzars vēlas sasniegt vairāk, kā arī norāda uz viņa mērķtiecību vienmēr būt pirmajam.

Bieži hiperbatona lietojums ir saistīts ar runātāja emocionālo līdzdalību. Formulējot ideju vārdiskā izteiksmē, ne vienmēr tiek saglabāta teikuma parastā struktūra. Tiešās runas atspoguļojumā šāds paņēmiens ir noderīgs, jo liek lasītājam noticēt, ka konkrētos vārdus saka konkrēta persona, konkrētā brīdī. Hiperbatons sniedz arī kāda konkrēta vārda izcēlumu.

Plūtarhs Cēzara biogrāfiju nesāk tālā pagātnē. Viņš nerunā par Cēzara izcelsmi un bērnību. Cēzara biogrāfija sākas ar laiku, kad pie varas bija Sulla. Tas sakrīt ar laiku, kad Cēzars pieteica sevi pie politiskā apvāršņa, vervējot sev piekritējus, lai dabūtu kādu priesteru amatu. Plūtarhs notikumu izklāstu sāk ar laiku, kad Cēzars jau bija izveidojies par personību, viņš nerunā par laiku kā šī Cēzara personība tapa.

Cēzara biogrāfijā 5.3. līdžās vienkāršam faktu izklāstam, parādās , kas vairāk nekā vienkāršs faktu izklāsts. Šī piebilde, kurā tiek runāts par Cēzara pretūras laiku Spānijā, saskaņā ar *progymnasmata* tekstiem pretēji fragmentam kopumā ir vairāk nekā vienkāršs faktu izklāsts. Vienkāršs faktu izklāsts ir norāde uz to, ka pēc sievas bērēm viņš devās uz Spānijas provinci pildīt kvestora pienākumus, kā arī norāde uz to, ka pēc kvestora amata pienākumu pildīšanas viņš apprecējās trešo reizi.

Daudzviet Plūtarha biogrāfijā izmantots asindetons. Īpaši tas novērojams vietās, kur tiek uzskaitīti Cēzara panākumi. (Plut. Caes. 15.3)

Saskaņā ar *progymnasmata* tekstiem vēstījums var tikt veidots kā vienkāršs faktu izklāsts, Kad autors pauž savas domas vai idejas izmantojot dažādus faktus, tas ir kaut kas vairāk nekā vienkāršs faktu izklāsts

Plūtarha Jūlija Cēzara biogrāfijā vēstījums tiek veidots kā vienkāršs faktu izklāsts, reizēm tiek pasniegta kāda autora ideja caur attiecīgo notikumu prizmu. Vietām fakti tiek izklāstīti jautājuma veidā, citreiz kā lietas par kurām ir šaubas. Citreiz pavēles veidā, kā zvērests, vai izteikta vēlēšanās. Citreiz fakti tiek izklāstīti kā lietas par kurām tiek mēģināts uzzināt vairāk. Citreiz tiek uzrunāti dalībnieki un izvirzīti pieņēmumi. Citeiz faktu izklāstam tiek izmantota dialoga forma.

Plūtarha darbā vēstījums tiek veidots kā vienkāršs faktu izklāsts. Bieži tiek norādīts uz Cēzara vai kādas iesaistītās personas paveikto vienkārši minot faktus.

Šajā piemērā parādās vienkāršs faktu izklāsts. Tiek runāts par Katona, Scīpiona un Cēzara rīcību pēc Farsalas kaujas. Tiek minēts, ka Katons un Scīpions aizbēga uz Āfriku, bet Cēzars pieņēma lēmumu dotie pret viņiem karā. Vienkāršu faktu izklātu Plūtarhs izmanto arī runājot par Cēzara karagājieniem. (Plut. Caes. 50.1-50.2)

Plūtarha biogrāfijā vienkāršs fakti izklāsts bieži tiek izmantots, lai vēstītu par notikumiem īsi. Tādā veidā tiek atspoguļoti notikumi, kas Plūtarha biogrāfijas kontekstā nav fundamentāli svarīgi, bet ir nepieciešami skaidrības dēļ. Kā vienkāršs fakti izklāsts tiek vēstīts par Cēzara karagājieniem, kā arī dažādiem notikumiem, kas saistīti ar viņa politisko un privāto dzīvi.

Plūtarha Cēzara biogrāfijā vēstījums bieži tiek veidots kā kaut kas vairāk nekā vienkāršs fakti izklāsts. Tādā veidā tiek pausta kāda autora ideja vai doma par kādu notikumu. Piemēram, nākošajā dienā pēc Cēzara nogalināšanas izmantojot vienkāršu fakti izklāstu tiek vēstīts par Bruta sarunu ar tautu. Vienkārši izklāstot faktus tiek atspoguļota arī tautas reakcija, kam seko autora paskaidrojums, ka šī tautas klusēšana pauž tautas nožēlu par Cēzara likteni, bet cieņu pret Brutu. Šī fragmentā atspoguļotā norāde ir kas vairāk nekā vienkāršs fakti uzskaitījums. (Plut. Caes. 67.4)

Līdzīgu situāciju var novērot arī fragmentā 69.1. Šajā fragmentā līdzās vienkāršam fakti pieminējumam, ka Cēzars nomira 56 gadu vecumā, četrus gadus pārdzīvojis Pompeju, parādās autora paustā doma, ka grūti iegūto varu viņš gandrīz nemaz nepaguva izbaudīt. (Plut. Caes. 69.1)

Plūtarha Cēzara biogrāfijā bieži izmantota dialoga forma. Vairumā gadījumu dialogs ir kādas anekdotes sastāvdaļa. Dialoga forma Plūtarha Cēzara biogrāfijā tiek izmantota, lai paustu citu personu viedokli, kā arī lai parādītu kādas Cēzaram raksturīgas īpašības.

Pēc atgadījuma, kad Klodijs bija mēģinājis pavedināt Cēzara sievu, Jūlijam Cēzaram bija jāstājas tiesas priekšā. Viņš bija padzinis savu sievu Pompeju, bet, uzaicināts tiesā par liecinieku, teica, ka viņš par šo epizodi neko nezina. Tad starp Cēzaru un apsūdzību izvērtās dialogs. (Plut. Caes. 10.6)

Ar dialogu palīdzību Cēzars tiek parādīts dažādās sadzīviskās situācijās, kā arī tādā veidā tiek parādīta kāda no Cēzara personības šķautnēm un rakstura īpašība. Bieži autora vēstījumā tiek minēta kāda Cēzaram raksturīga īpašība un darbības sfēra.

Tiešās runas veidā tiek pausts kādas citas personas viedoklis par Cēzaru. Būtiski ir tas, kas konkrēto atziņu ir izteicis. Plūtarha Cēzara biogrāfijā būtiska loma ir Cicerona sacītajam. Kā norādīts Plūtarha biogrāfijā viņš ir bijis pirmais, kurš norādījis uz Cēzara

vēlmi vienpersoniski sagrābt varu Romā. Cicerona atziņu atspoguļojumam tiek izmantota netiešās un tiešās runas kombinācija.

Jautājuma veidā Cēzara biogrāfijā fakti tiek izklāstīti, kad viņa kareivji ceļā uz Brundisiju noguruši no karaun bada izteica savu neapmierinātību.

‘ποῖ δὴ καὶ πρὸς τί πέρις ἄ μ ἕς ο ἴσῳ νήρ καταθήσεται περιφέρων καὶ χρώμενοῦ σπερὰ τρύτοις καὶ ψύχῃσι μν; καὶ σὶ δῆρος ξέκαμε πληγαῖς, καὶ θυρεῶ τίς τίς [4] φειδώ ἐν χρόνῳ τοσοῦτα καὶ θώρακος, ὃ δὲ ἀπὸ ἄν τραυμάτω ἄρα λογίζεται ἴκασῶν τι θνητῶν μὲν ἄρχει, θνητὰ δὲ πεφύκαμεν πάσχειν καὶ ἕλγῶν; ραν δὲ χειμῶνος καὶ πνεύματός ἐν θαλάσσῃ τ καιρὸν ὃν ο δῶθε βιάζεσθαι δυνατὸν ἄλλ’ ὅτος παραβάλλεται καθὰ περὶ οὐ διώκων πολεμίους, ἀλλὰ φεύγων(Plut. Caes. 37.3-4)

Uz kurieni un cik ilgi vēl šis vīrs liks mums dzīdams apkārt un pavēlēdams kā nenogurstošus un nedzīvus? Pat dzelzs nogurst no sitieniem, vairogs un krūšu bruņas nav saudzīgas ilgām laikiem. Vai ievainojumi nepārlicina Cēzaru, ka mirstīgos vada, mirstīgi mēs esam dzimuši pārdzīvojot un ciešot sāpes? Mēs redzējām ziemas un vētras jūrā, īstajā brīdī nevienam dievam ierobežot ar spēku neizdodas, bet viņš liek piedzīvot ne kā dzīdams ienaidniekus, bet pats bēgdams.

Šajā piemērā, to ko Cēzara kareivjiem nozīmēja karš pauž viņi paši tiešās runas veidā. Turklāt tas netiek teikts tieši, bet izmantojot jautājuma formu.

Citviet jautājuma forma izmantota sniedzot atbildi. Piemēram, lasot kādu grāmatu par Aleksandru un redzot Cēzaru noskumušu viņa sabiedrotie Cēzaram prasīja, kāds ir viņa skumju iemesls. Uz ko Cēzars sniedza atbildi jautājuma formā.

Tādā veidā netiek tieši norādīts, ka Cēzars savā vecumā ir maz sasniedzis. Tas tiek pateikts netieši, vienlaikus norādot arī uz Cēzara mērķtiecību. Šajā Cēzara atbildē iezīmējas arī viņa mērķis iegūt varu.

Šaubas jautājuma veidā parādās Cēzaram uzzinot par Katona pašnāvību. Pēc Katona nāves Cēzars sarakstījis viņam neglaimojošu darbu. Plūtarhs jautājuma veidā sniedz faktus par to ar kādu nežēlību Cēzars ir vērsies pret Katonu pēc viņa nāves. Viņš norāda:

Kā gan viņš būtu saudzējis dzīvo, ja pret mirušo vērsās ar tādu niknumu un dusmām?

Par mirušo Katonu sarakstītais Cēzara darbs, šķiet, neliecina par saudzību un vēlēšanos samierināties. Kā gan viņš būtu saudzējis dzīvo, ja pret mirušo vērsās ar tādu niknumu un dusmām? Cicerona, Bruta un neskaitāmu citu ienaidnieku apžēlošana liecina, ka Cēzars nav šo darbu rakstījis naida, bet politiskas sacensības dēļ.

Tam līdzās ir Cēzara apgalvojums tiešās runas veidā

Iespējams Cēzaram bija nepieciešams apžēlot Katonu viņa politisko mērķu vārdā, jo Katons būdams viņa oponents, bija iecienīts tautā. Ko pierāda arī atgadījums, kad Katons tika vests uz cietumu,

Iespējams izmantojot Cēzara sacīto tiešās runas veidā darba autors ir vēlējis parādīt Cēzara nolūkus. Viņam ir bijusi nepieciešama šī apžēlošana, lai pēc pilsoņu kariem spordinātu savu labo tēlu. Šaubas rodas par to, vai Cēzars tiešām ir vēlējis Katonu apžēlot, vai arī darbā smalkā veidā tiek parādīts tas, ka Cēzars veikli ir izmantojis Katona nāvi savā labā.

Kad bija atklājusies Katilīnas sazvērestība un Cēzaram pārmeta dalību tajā, viņu aplenca jaunieši, kas gaidīja Cicerona zīmi viņu nogalināt. Cicerons izšķīrās Cēzaru tomēr nenogalināt. Plūtarhs rakstot par šo atgadījumu pauž šaubas par to kāda bija Cicerona motivācija šādi rīkoties.

Pavēles forma Plūtarha biogrāfijā parādās vienīgi tiešās runa tekstā.

Arī vispārzināmā frāze, kuru saka Cēzars pirms Rubikonas šķērsošanas ir izteikta pavēles formā.

‘*Ἀνερίφθω κύβος,*’ (Plut. Caes. 32.6)

— Mesti kauliņi!

4. KOINOI TOPOI PERSONĪBAS IEZĪMJU KONSTRUĒJUMĀ PLŪTARHA UN SVETONIJA BIOGRĀFIJĀS

Progymnasmata autori kopīgās vietas (*koinoi topoi*) definē kā tikuma vai netikuma paplašinājumu par ko ir panākta vienošanās it kā demonstrācija jau būtu notikusi. Kopīgās vietas (*koinoi topoi*) ir valodas veidoti reģioni, kuri sniedz izejas punktu argumentiem. Tie sniedz pierādījumus, kas vairo personas tikumību vai parāda konkrētā cilvēka netikumus. No slavinājuma un nopeluma kopīgās vietas (*koinoi topoi*) atšķir tas, ka slavinājums un nopelums ietver pierādījumus, savukārt kopīgās vietas pierādīt nav nepieciešams, jo tās pašas kalpo par pierādījumu uz kuru bāzes būvēt turpmākos argumentus. Piemēram, runājot par pareģojumiem un to saistību ar personas īpašo statusu, nav nepieciešams pierādīt kā šī atgriezeniskā saite ir veidojusies.

Plūtarha un Svetonija biogrāfijās pareģojumiem ir atvēlēta būtiska loma.

Antīkā biogrāfija nav iedomājama bez personību slavinošām un nopeļošām iezīmēm. Šīs iezīmes parādās arī Plūtarha un Svetonija biogrāfijās. Plūtarhs slavē Cēzara prasmes karā un attiecībās ar saviem padotajiem. Viņš īpaši izceļ arī Cēzara mērķtiecību, kas ir viens no galvenajiem viņa panākumu iemesliem.

[...], ὡς οὐδεμίαν ἀρχὴν πράγματος ἠγητέον μικράν, ἦν οὐ ταχὺ ποιεῖ μεγάλην τὸ ἐνδελεχὲς ἐκ τοῦ καταφρονηθῆναι τὸ μὴ κωλυθῆναι λαβοῦσαν. (Plut. Caes. 4.3)

[...], ka neviens lietu sākums nevar būt par mazu lai ātri nevarētu kļūt par lielu ar nepārtrauktību pēc tam, kad viņu nicināšana to ir atstājusi.

Rētorika Herennijam (Rhetorica ad Herennium) traktāta autors norāda, ka slavēti var tikt ārējie apstākļi, ķermeņa īpašības un raksturs. Plūtarha biogrāfijās parādās kopīgās vietas, kurt tik slavēti Cēzara panākumi un raksturs. Ārējam izskatam Plūtarhs Cēzara biogrāfijā nepievēršas. Turpretim Svetonija biogrāfijā tiek runāts arī par Cēzara izskatu.

Plūtarha un Svetonija biogrāfijā raksturojot Cēzara personību parādās kopīgas iezīmes. Bieži vien katra Cēzaram raksturīgā īpašība netiek aplūkota tiešā veidā, bet izmantojot kopīgās vietas (*koinoi topoi*) Abi autori runā par Jūlija Cēzara sasniegumiem politikā un kara mākslā. Līdzās šīm nozīmīgajām valstsvīra kvalitātēm tiek runāts arī par Cēzara personīgajām īpašībām, kas atspoguļojas attiecībās ar viņa sabiedrotajiem un padotajiem.

Runājot par vēsturisku personu biogrāfiskā tiek norādīts uz viņa izcelsmi, politisko darbību, panākumiem kara jomā.

Plūtarha un Svetonija biogrāfijās parādās norādes uz to, ka Cēzaram bija lemts iegūt vienpersonisku varu. Par to liecina dažādas zīmes. Svetonija Cēzara biogrāfijā par viņam lemto likteni liecina pareģojums 61.nodaļā. Aprakstā par zirgu teikts, ka tā saimniekam pareģi prognozēja varu pār visu pasauli, tādēļ Cēzars pirmais to apsegloja. Turklāt nevienam citam ar to jāt nebija iespējams.

Plūtarha un Svetonija biogrāfijās nozīmīga vieta, kas liecina par Cēzara pretenzijām un iespējām iegūt vienpersonisku varu ir Cēzara sapnis, kurā viņš savienojas ar savu māti. Pareģi šo sapni izskaidrojuši ar to, ka māte simbolizē zemi, kuru Cēzaram ir lemts iegūt.

Nozīmīga ir arī epizode par Aleksandru. Šeit neparādās kāds konkrēts pareģojums, bet pārdomas, kurā Cēzars sevi salīdzina ar Aleksandru norāda uz viņa pretenzijām iegūt vienpersonisku varu. Karavadoņa biogrāfijā nozīmīga vieta tiek atvēlēta viņa iekarojumiem un attiecībām ar saviem kareivjiem.

Slavinot kādu personu bieži tiek norādīts uz viņa izcelsmi. Diemžēl Plūtarha un Svetonija biogrāfijās ir zudušas tās sākuma daļas. Plūtarha Cēzara biogrāfija sākas ar laiku, kad Sulla⁴⁵ nāca pie varas, savukārt Svetonija Jūlija Cēzara biogrāfija, tādā veidā kādā tā nonākusi līdz mūsdienām, sākas ar Jūlija Cēzara dzīves sešpadsmito gadu. Plūtarha biogrāfijā netiek runāts par Jūlija Cēzara izcelsmi, vien pieminēts, ka viņš ir bijis Marija radnieks, Jūlija Cēzara tēvamāsa bija Marija sieva, un viņas dēls Marijs Jaunākais tātad bija Cēzara brālēns (atsauce). Jūlija Cēzara izcelsme Svetonija biogrāfijā tiek atspoguļota 6.1. nodaļā. Jūlijs Cēzars savai tantei Jūlijai saka pēcnāves runu. Šajā runā Jūlijas dzimtas izcelsme tiek saistīta ar valdniekiem un nemirstīgajiem dieviem. Cēzara izcelsme kalpo par vienu no atspēriena punktiem viņa ambīcijām un izredzētā statusam. Otrs veicinošais faktors ir dažādi pareģojumi, kas saistīti ar viņa neierobežoto varu.

60. nodaļa Svetonijs runājot par Cēzara prasmēm karā norāda, ka liekot ienaidniekam atkāpties Cēzars vienmēr vajā viņu līdz nometnei, tādā veidā liedzot tam iespēju atjēgties no piedzīvotā.

Cēzars Svetonija biogrāfijā attēlots, kā iecietīgs karavadonis, Teikts, ka ne vienmēr viņš savu kareivju pārkāpumus ievēroja un sodīja. Vienīgi bēgļus un nemiera cēlājus viņš sodīja nežēlīgi, bet pret pārējiem pārkāpumiem bija iecietīgs. 67.1

Cēzars bija tālredzīgs karavadonis, bieži izmantoja dažādas viltības, lai liktu kareivjiem drosmīgāk cīnīties. 66 situācijā, kad ienaidniekiem bija pārsvars pār viņa kareivjiem, viņš norādīja, ka to ir vairāk nekā patirsība. Kā arī pirms kaujas mēdza kareivjus apdāvināt ar zeltu un sudrabu, lai viņi nevēlēdamies zaudēt vērtīgās mantas cīnītos vēl drosmīgāk.

---

⁴⁵ Sulla kļuva par diktatoru 82.g.p.m.ē.

SECINĀJUMI

Sagatavošanās vingrinājumiem (*progymnasmata*) bija liela nozīme rētorikas mācību procesā, tie kalpoja par pamatu rētoriskajai izglītībai un audzēkņus sagatavoja prozas kompozīcijai un runas deklamācijai publikas priekšā.

Progymnasmata teksti lielā mērā veltīti runu sacerēšanai, bet tajā pašā laikā tie var būt noderīgi arī biogrāfiju un vēstures rakstībā, jo sniedz norādījumus retorisko paņēmienu izmantošanai prozas kompozīcijā.

Tiešās un netiešās runas veidā paustajam ir liela nozīme Cēzara personības konstruējumā, jo tādā veidā tiek atklātas nianšes, kuras citādi iekļaut vēstītāja tekstā būtu grūti. Turklāt tas padara vēstījumu ticamāku, jo lasītājam rodas iespaids, ka konkrētais raksturojums nav vienīgi darba autora subjektīvs skatījums.

Progymnasmata tekstu autori vērs uzmanību uz kopīgajām vietām (*koinoi topoi*) tiesu runās, tuvāk pievērsoties tieši netikuma analīzei, tomēr šis koncepts var tikt attiecināts arī uz biogrāfisku tekstu ņemot vērā to, ka antīkajai biogrāfijai ir raksturīgas personību slavinošas vai nopeļošas iezīmes.

Plūtarham raksturīgi aprakstā ietvert to, kas ir būtisks tēmas tālākai attīstībai, kā arī parādīt kādas biogrāfijas varoņa personības šķautnes. Šo funkciju Plūtarha Cēzara biogrāfijā pilda gan anekdotes, gan atkāpes no galvenā temata.

Asindefona savienojums gan Plūtarha, gan Svetonija biogrāfijās bieži tiek izmantots gadījumos, kad ir nepieciešams uzskaitīt vairākas lietas. Dažādu gramatisko konstrukciju izmantošana palīdz lasītājam labāk uztvert tekstu un palīdz izcelt būtisko, jo tādā veidā iespējams tekstā ietvert smalkas nianšes.

Plūtarham raksturīgs aprakstā ietver to, kas ir būtisks tēmas tālākai attīstībai, kā arī parāda kādas Plūtarha personības šķautnes. Šo funkciju Plūtarha Cēzara biogrāfijā pilda gan anekdotes, gan atkāpes no galvenā temata.

Plūtarha *Cēzara* biogrāfijas konstruējuma pamatprincipus nosaka biogrāfijas mērķis. Paņēmienu, kurus viņš izmanto ir cieši saistīti ar šo mērķi un pilda mērķa apkalpojošo funkciju. Svetonija *Dievišķā Jūlija* konstruējuma pamatprincipi rada daudz haotiskāku efektu, lai gan ārēji pati biogrāfijas konstrukcija šķiet pamatota, Svetonijam nākas apvienot savstarpēji neapvienojamas personas iezīmes.

Plūtarhs un Svetonijs Cēzara biogrāfijās sniedz dažādu notikumu izklāstu. Notikumi netiek izvēlēti nejauši, to atspoguļojumu lielā mērā nosaka biogrāfijas mērķis, kam ir pakļauta arī biogrāfijas konstrukcija.

Plūtarhs Aleksandra biogrāfijas ievadā norāda, ka rakstura atspoguļojumā lielu lomu spēlē šķietami nejauši atgadījumi un dažādi izteicieni. Šo uzstādījumu Plūtarhs izmanto arī Cēzara biogrāfijā, kur bieži tiek izmantotas anekdotes, kā arī Cēzara un citu viņa laikabiedru izteicieni. Cēzara biogrāfijā Plūtarhs seko arī Aleksandra biogrāfijas ievadā izvirzītajām vadlīnijām, proti, ne visiem notikumiem, kas ir bijuši valstiski nozīmīgi, viņš pievērsas pastiprināti un sniedz to analīzi.

Plūtarha un Svetonija Cēzara biogrāfiju analīze ir parādījusi, ka daudzi *diegemai* un *koinoi topoi* uzstādījumi parādās biogrāfisko tekstu konstruējumā. Tādējādi izvirzītā

hipotēze, ka vēlīnā antīkās rētorikas teorija var tikt attiecināta uz personības raksturiezīmju konstruēšanu biogrāfiskā darbā. ir apstiprinājusies.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Antīkie teksti

1. Aelius Theon. The Exercises. *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003, pp.2-72.
2. Aphthonius Sophist. The Preliminary Exercises. *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003, pp.89-124.
3. Aristotele. *Ars rhetorica*. Oxford: Clarendon Press, 1959.
4. Hermogenes. The Preliminary Exercises. *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003, pp.73-88.
5. Plutarch. *Plutarch's Lives*. Cambridge, MA: Harvard University Press, London: William Heinemann Ltd, 1919.
6. Plutarch. *Plutarch's Lives*. Cambridge, MA: Harvard University Press, London:

- William Heinemann Ltd, 1926.
7. *Rhetores Graeci. Vol III.* Lipsiae: sumptibus et typis B. G. Teubneri, 1853.
  8. *Rhetores Graeci. Vol II.* Lipsiae: sumptibus et typis B. G. Teubneri, 1853.
  9. Suetonius. *De Vita Caesarum. Libri VIII.* Lipsiae: in aedibus B.G. Teubneri, 1908.
  10. Аристотель. Риторика. *Античные риторики.* Москва: Издательство Московского университета, 1978.
  11. Плутарх. *Сравнительные жизнеописания.* Том 2. Москва: Наука, 1994.
  12. Светоний. *Жизнь двенадцати цезарей.* Москва : Правда, 1991.

Zinātniskā un teorētiskā literatūra

1. Kennedy G. A. *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric.* Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003
2. Penella R.J. *The Progymnasmata and Progymnasmatic Theory in Imperial Greek Education. A Companion to Ancient Education.* Malden MA& Oxford: Blackwell Publishing Limited, 2015
3. Heath M. Theon and the History of the *Progymnasmata.* *Greek, Roman and Byzantine studies* 43(2), 2002, p.141 (pp.129–160).
4. Kennedy G. A. *A New history of Classical Rhetoric.* Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1994
5. Sloane T. O. *Encyclopedia of Rhetoric.* New York: Oxford University Press, 2001
6. Walker J. *Rhetoric and Poetics in Antiquity.* Oxford& New York: Oxford University Press, 2000, pp.113-114.
7. Webb R. *The Progymnasmata as Practice. Education in Greek and Roman antiquity.* Boston: Brill, 2001
8. Beck M. *A Companion to Plutarch.* Malden MA& Oxford: Blackwell Publishing Limited, 2014,
9. Jacobs G.S. *Plutarch's Pragmatic Biographies. Lessons for Statesmen and Generals in the Parallel Lives.* Leiden & Boston: Brill, 1968
10. Mossman J. *Plutarch. Characterization in Ancient Greek Literature. Studies in Ancient Greek Narrative. Volume 4.* Leiden & Boston: Brill, 2018
11. Гаспаров М. Л. Светоний и его книга. *Жизнь двенадцати цезарей.* Москва: Наука, 1993.
12. Wallace-Hadrill A. *Suetonius.* London: Bristol Classical Press, 1995
13. Power T. Introduction: The Originality of Suetonius. *Suetonius the Biographer. Studies in Roman Lives.* Oxford: Oxford University Press, 2014
14. Mitchell J. Literary quotation as literary performance in Suetonius. *The Classical Journal* Vol. 110, No.3.

Uzziņu literatūra un vārdnīcas

1. *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca.* V. Skujiņas red. R.: LU Latviešu valodas institūts, 2007. 623 lpp.
2. Veitmane, K., Čerfase, H., Novackis, H., Apinis, A. *Latīņu – latviešu vārdnīca* Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1955.
3. *Perseus Digital Library* [tiešsaiste] – [skatīts 01.02.2020.]. Pieejams: <http://www.perseus.tufts.edu>

4. *Thesaurus Linguae Graecae* [tiešsaiste] – [skatīts 01.02.2020.]. Pieejams:
<http://www.tlg.uci.edu>
5. Вейсман, А. Д. *Греческо-русский словарь*. Москва, 1991, 1370.
6. *The Free Dictionary*. <https://www.thefreedictionary.com/amphiboly> (skatīts 01.05.2020.).
7. *Nacionālā enciklopedija*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2018.
<https://enciklopedija.lv/skirklis/35107-asindetons> (skatīts 01.05.2020.).
8. Enos T. *Encyclopedia of Rhetoric and Composition*. New York, NY & London: Routledge, 2010
9. Ancient history encyclopedia. <https://www.ancient.eu/plutarch/> (skatīts 05.03.2020)